

Luukas Vesalainen & Arttu Wistbacka

Siviilivalmiuden tilannekuvan analysoinnin kehittäminen Varsinais-Suomen pelastuslaitoksessa

Opinnäytetyö

Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto

Tradenomikoulutus, turvallisuusala

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Tradenomi (AMK), turvallisuusala
Tekijät	Luukas Vesalainen & Arttu Wistbacka
Työn nimi	Siviilivalmiuden tilannekuvan analysoinnin kehittäminen Varsinais-Suomen pelastuslaitoksessa
Toimeksiantaja	Varsinais-Suomen pelastuslaitos
Vuosi	2023
Sivut	70 sivua, liitteitä 6 sivua
Työn ohjaajat	Jyrki Haapala, Mikael Mattila

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä perehdyttiin yleisesti tilannekuvan merkitykseen ja rakentamiseen sekä keskityttiin tilannekuvan analysointimenetelmiin. Työn tavoitteena oli kehittää Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen siviilivalmiusyksikön tilannekuvan analysointitapoja, tarkoituksena oli tuottaa tilannekuvan analysointiin työkalu, jonka avulla tilannekuvan tekijät pystyisivät yhdenmukaisemmin analysoimaan tilannekuvaa.

Tutkimusongelmana työssä oli, että toimeksiantajalla ei ole ollut olemassa systemaattista ja yhtenevää tapaa analysoida erilaisten ilmiöiden vaikutusta alueelleen siviilivalmiuden tilannekuvassa. Tutkimusongelman pohjalta laadittiin alakysymykset, joiden kautta lähdettiin etsimään vastauksia ja kehittämisideoita tutkimusongelmaan.

Tutkimusmenetelmänä työssä käytettiin haastatteluita, haastattelut toteutettiin puolistrukturoidusti. Haastatteluiden avulla pyrittiin etsimään vastauksia strategisen tilannekuvan analysointiin sekä yleisesti tilannekuvan käyttötarkoitukseen ja termin merkitykseen. Haastateltaviksi pyrittiin valitsemaan henkilöitä eri organisaatioista, joiden kuitenkin nähtiin tuottavan lisäarvoa ja luotettavuutta tutkimukselle. Haastateltavat olivat pääsääntöisesti kaikki toimineet viranomaistehtävissä tai tilannekuvan parissa jo pidemmän aikaa.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että strategisen tilannekuvan analysointiin käytetään hyvin erilaisia menetelmiä eri organisaatioissa. Menetelmät eivät myöskään kaikissa organisaatioissa ole täysin selvillä ja analysoinnin merkitystä sekä tutkimista pidetään tästä syystä myös hyvänä aiheena. Tulosten perusteella tilannekuvan analysoinnin pitäisi osittain perustua siihen, mihin organisaation tuottamalla tilannekuvalla pyritään, jotta analysoimalla kyettäisiin tuomaan relevantteja asioita esille.

Työn tuotoksena toteutettiin tilannekuvan analysointityökalu Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen siviilivalmiusyksikön käyttöön. Työkalun tarkoitus oli yhdenmukaistaa tilannekuvan analysointia sekä tarjota tukea tilannekuvan laatijoille analysointiin liittyen.

Asiasanat: tilannekuva, varautuminen, analysointi, väestönsuojelu, siviilivalmius

Degree title	Bachelor of Business Administration
Authors	Luukas Vesalainen & Arttu Wistbacka
Thesis title	Developing the analysis of civil preparedness situation picture at the Southwest Emergency Services
Commissioned by	Varsinais-Suomen pelastuslaitos (Southwest Emergency Services)
Time	2023
Pages	70 pages, 6 pages of appendices
Supervisor	Jyrki Haapala, Mikael Mattila

ABSTRACT

The thesis focused on the importance and construction of situational awareness and examined related analyzing method. The goal was to produce a tool for the situational awareness analysis which would allow the various operators to function in more coordinated manner.

The starting problem in thesis was that the commissioner did not have a systematic and consistent way to analyze the impact of different phenomena on the situational awareness in their area of operation. The research method in this study was semi-structured interviews. The interviews aimed to find perspectives to the analysis of strategic situational awareness and the purpose and importance of situational awareness in general. The interviewees were selected from various organizations that were considered relevant for the study and were mostly individuals who had worked in positions of authority and had responsibilities related to situational awareness for a long time.

The results of the thesis showed that different organizations use very different methods for analyzing strategic situational awareness. The methods were not always clear in all organizations, and it was considered beneficial to study the significance and role of analysis. Based on the results of study the situational awareness analysis should be based on what the organization aims to achieve, so that relevant issues could be brought to the forefront.

As a result of the study a situational awareness analysis tool was developed for the civil preparedness unit of the Southwest Emergency Services. The purpose of the tool is to standardize the analysis of situational awareness and to provide support for those who are in charge of maintaining situational awareness.

Keywords: situational awareness, preparedness, analysis, civil protection, civil preparedness

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARSINAIS-SUOMEN PELASTUSLAITOS	7
3	TILANNEKUVA.....	8
3.1	Tilannekuva terminä	8
3.2	Tilannekuvaan liittyvät käsitteet	9
3.3	Tilannekuvan analysointi.....	10
3.3.1	Analysoinnin merkitys	10
3.3.2	Analysointimenetelmät.....	12
3.4	Luotettavuuden arviointi.....	13
3.5	Merkitys johtamisessa	13
3.6	Tilannekuva pelastustoimessa.....	15
3.6.1	Eri tilannekuvatyytit pelastustoimessa	16
3.7	Tilannekuva lainsäädännössä.....	16
4	SIVILIVALMIUS	17
4.1	Siviilivalmius kansainvälisesti	18
4.2	Siviilivalmius Suomessa.....	19
4.3	Siviilivalmius pelastustoimessa.....	20
4.4	Tilannekuvan merkitys siviilivalmiudessa.....	21
5	VARAUTUMINEN JA VÄESTÖNSUOJELU	21
5.1	Lainsäädäntö ja sopimukset	23
5.2	Pelastuslaki.....	23
5.3	Valmiuslaki.....	24
5.4	Väestönsuojelu pelastustoimessa.....	25
5.5	Varautuminen pelastustoimessa.....	27
5.6	Tilannekuva varautumisessa	30
5.7	Kansainvälisyys	31
6	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO	31

6.1	Kvalitatiivinen tutkimus	32
6.2	Haastattelu.....	33
6.2.1	Haastattelun analysointi.....	34
6.3	Tutkimuksen toteutus.....	35
7	TULOSTEN RAPORTOINTI	37
7.1	Kysymykset.....	37
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
8.1	Tilannekuva	47
8.1.1	Merkitys johtamisessa.....	48
8.2	Siviilivalmius	49
8.3	Tilannekuvan rakentuminen ja käyttö	50
8.4	Tilannekuvan analysointi ja sen kehittäminen.....	53
8.5	Tilannekuvan analysointityökalun kuvaus ja käytettävyys	54
8.6	Eettisyys ja luotettavuus	55
9	TOIMENPIDE EHDOTUKSET TOIMEKSIANTAJALLE.....	57
10	POHDINTAA.....	58
	LÄHTEET.....	60
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on siviilivalmiuden tilannekuvan analysoinnin tutkiminen ja tätä kautta kehittäminen toimeksiantajan organisaatiossa. Työn toimeksiantajana toimii Varsinais-Suomen pelastuslaitos. Opinnäytetyön tavoitteena on tarkoitus tuottaa kehitysehdotuksia siviilivalmiuden tilannekuvaprosessiin sekä luoda toimeksiantajan käyttöön työkalu tilannekuvan analysointia varten. Työkalun avulla voidaan arvioida ilmiöiden vaikutuksia Varsinais-Suomen alueella sekä se voi toimia päätöksenteon tukena valmiustasojen määrittelylle. Tutkimuksella pyritään ennen kaikkea lisäämään luotettavuutta tilannekuvan arviointiin ja analysointiin sekä tuomaan toistettavuutta tilannekuvan luomisprosessiin. Työn tutkimusongelmana on se, että Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella ei ole luotettavaa ja tehokasta tapaa analysoida siviilivalmiuden tilannekuvaan liittyvää informaatiota.

Keskeisimpiä tietolähteitä työlle ovat erilaiset siviilivalmiuteen, väestönsuojeluun ja varautumiseen liittyvät julkaisut sekä kotimaiset ja kansainväliset lähteet tilannekuvan muodostamiseen ja analysointiin liittyen. Koska työ tuotetaan siviilivalmiusyksikön käyttöön, pyritään löytämään strategisen tilannekuvan yhteneväisyys näihin aihealueisiin. Työssä tutkimusmenetelmänä käytetään puolistrukturoituja haastatteluita jo olemassa olevan tiedon varmistamiseksi sekä uuden aiheeseen liittyvän tiedon selvittämiseksi.

Työssä on käytetty perinteistä opinnäytetyön rakennetta, joka sisältää johdannon, teoriaosuuden, tutkimusmenetelmät ja -aineiston, tulosten raportoinnin, johtopäätökset, toimenpide-ehdotukset ja pohdinnan. Johdannossa esitellään aihe, työn tarkoitus ja tutkimuskysymykset. Toisessa luvussa käsitellään Varsinais-Suomen pelastuslaitosta, joka liittyy tutkimuskohteen taustaan ja käytännön toteutukseen. Luvussa kolme tarkastellaan tilannekuvan käsitettä ja sen analysointia eri näkökulmista, kuten merkitystä johtamisessa ja siviilivalmiudessa. Neljäs luku käsittelee siviilivalmiutta kansainvälisesti ja Suomessa sekä sen yhteyttä pelastustoimintaan. Viidennessä luvussa käsitellään varautumista ja väestönsuojelua, niiden lainsäädäntöä ja sopimuksia, merkitystä pelastustoimessa sekä tilannekuvan käyttöä molempien suhteen.

Kuudennessa luvussa esitellään tutkimusmenetelmät ja aineisto, joka tässä tapauksessa on kvalitatiivinen ja sisältää haastatteluja. Seitsemännessä luvussa esitellään tulokset ja vastataan tutkimuskysymyksiin. Kahdeksannessa luvussa tehdään johtopäätöksiä ja käsitellään eri näkökulmista tilannekuvan merkitystä johtamisessa sekä siviilivalmiutta ja tilannekuvan analysointia. Yhdeksännessä luvussa esitetään toimenpide-ehdotuksia toimeksiantajalle, ja kymmenennessä luvussa käsitellään työn pohdintaa ja sen mahdollisia rajoituksia. Lopuksi työssä esitetään lähteet, joita on käytetty tutkimuksen pohjana sekä työhön liittyvät liitteet.

Opinnäytetyö tullaan ajallisesti toteuttamaan kevään 2023 aikana siten, että valmis opinnäytetyö ja sen ohella toimeksiantajalle tehty tuotos voidaan esitellä ja toimittaa toimeksiantajalle toukokuussa 2023.

2 VARSINAIS-SUOMEN PELASTUSLAITOS

Opinnäytetyön tilaajana toimi Varsinais-Suomen pelastuslaitos. Pelastuslaitos vastaa koko maakunnan alueen pelastustoiminnasta mukaan lukien saariston alueet. Laitoksen toiminta-alue kattaa n. 20 000 neliökilometriä. Laitoksen alueella toimii kolmesta paloasemaa, jonka lisäksi kattava sopimuspalokuntaverkosto. Laitoksen tehtäviin kuuluvat ihmisten, omaisuuden, eläimien ja ympäristön pelastaminen ja suojaaminen. Tämän lisäksi laitos toimii myös onnettomuuksien ehkäisyn, turvallisuuskulttuurin kehittämisen ja siviilivalmiuden varautumisen sekä väestönsuojelun saralla. (Varsinais-Suomen pelastuslaitos 2022.)

Opinnäytetyön tilaajana toimii pelastuslaitoksen riskienhallinnan siviilivalmiuden palvelualue ja yhteyshenkilönä sekä ohjaajana toimii laitoksen valmiuspäällikkö. Siviilivalmiusyksikön toiminta perustuu vahvasti väestönsuojelun ja varautumisen tehtäviin pelastuslaitoksessa. Tätä työtä ohjaa lainsäädäntö sekä alueelliset erityispiirteet ja tarpeet. Yksikön tehtäviin kuuluu valmius- ja evakointisuunnitelmien tekeminen, riskiarvioiden laadinta sekä runsaasti muita väestönsuojeluun ja varautumiseen liittyviä tehtäviä. Tehtävien toteutus tapahtuu yhteistyössä organisaation eri yksiköiden sekä muiden viranomaisien kanssa. Lisäksi yksikkö vastaa alueen väestönhälyttimistä sekä ohjaa alueen asukkaita väestönsuojeliin liittyvissä asioissa. Nykyisen turvallisuustilanteen

myötä koettiin tarvetta myös pidemmän ajan tilannekuvan muodostamiselle ja seuraamiselle, mikä olisi apuna yksikön ja muidenkin organisaation osien päätöksenteossa ja informoinnissa. Opinnäytetyö tehdään lähtökohtaisesti kyseisen yksikön käyttöön ja sitä voidaan käyttää myös viranomaisyhteistyössä.

Tammikuusta 2023 alkaen pelastuslaitos ei ole enää Turun kaupungin alaisuudessa toimiva organisaatio vaan osa Varsinais-Suomen hyvinvointialuetta. Pääasialliset tehtävät pysyvät kuitenkin edelleen samoina, vaikka isäntäorganisaatio vaihtuu. Isäntäorganisaation vaihtumisen myötä kuitenkin organisaation koko kasvaa huomattavasti hyvinvointialueella työntekijämäärän noustessa yhteensä n. 23 000 henkilöön. (Varsinais-Suomen hyvinvointialue 2023.)

3 TILANNEKUVA

Luvussa 3 esitellään tilannekuvan erilaisia määritelmiä, sen rakentumista erilaisista tietolähteistä, sen luotettavuutta ja luotettavuuden arviointia, sekä tilannekuvan merkitystä johtamisessa. Lisäksi lopuksi käsitellään tilannekuvan merkitystä ja käyttöä pelastustoimessa sekä sen lainsäädännöllistä näkökulmaa. Tilannekuva on tiivistetysti yhteenveto tai katsaus tietystä tilanteesta tai tapahtumasta. Se sisältää tärkeitä tietoja ja yksityiskohtia tilanteesta, joiden avulla voidaan ymmärtää sen luonne ja kehitys.

3.1 Tilannekuva terminä

Tilannekuva on Suomessa kohtalaisen uusi käsite ja termi. Tilannekuvaa on alettu käyttää laajemmin suomen kielessä vasta 2000-luvulla eri julkisten toimijoiden toimesta. Termi ”situation awareness” on rantautunut todennäköisimmin Yhdysvalloista, jossa aihetta on tutkittu jo edellisen vuosisadan puolella sotilas- ja ilmailutoiminnan kontekstissa. Suomessa termi kääntyy suoralla käännöksellä sanaksi ”tilannetietoisuus”, joka kuitenkin suomen kielessä tarkoittaa hieman eri asiaa, jota käsitellään tutkimuksen seuraavassa alaluvussa. Laajemmin suomessa on kuitenkin vakiintunut käyttöön termi ”tilannekuva”, jolla on erilaisia merkityksiä riippuen sen käyttökontekstista, käyttäjätahosta tai organisaation tasosta. Yleisesti tilannekuva määritellään kokonaisturvallisuuden sanastossa seuraavasti:

Koottu kuvaus vallitsevista olosuhteista, käsillä olevan tilanteen synnyttäneistä tapahtumista, tilannetta koskevista taustatiedoista ja tilanteen kehittymistä koskevista arvioista sekä eri toimijoiden toimintavalmiuksista. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017.)

Sen sijaan puolustusministeriö on vuonna 2006 määritellyt yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa tilannekuvan seuraavasti:

Tilannekuva on päättäjien ja heitä avustavien henkilöiden ymmärrys tapahtuneista asioista, niihin vaikuttaneista olosuhteista, eri osapuolien tavoitteista ja tapahtumien mahdollisista kehitysvaihtoehtoista, joita tarvitaan päätösten tekemiseksi tietystä asiasta tai asiakokonaisuudesta. Tilannekuvan muodostamista ja ylläpitoa edesautetaan ylläpitämällä ja esittämällä tietoja tarkoituksenmukaisesti esimerkiksi kuvilla, teksteillä ja kaavioilla. (Puolustusministeriö 2006.)

Sotilastoiminnassa tilannekuva on tietojen kokonaisuus, joka kuvaa vihollisen, omien joukkojen ja ympäristön tilannetta. Se auttaa johtajia tekemään päätöksiä ja suunnittelemaan toimintaa. (Puolustusministeriö 2006.)

Yhdysvaltalaiset ilmailualan ja tilannetietoisuuden tutkijat Mica R. Endsley, Daniel J. Garland ovat kirjassaan tiivistäneet tilannetietoisuuden olevan yksinkertaisimmillaan sitä, että ihminen tiedostaa, mitä hänen ympärillään tapahtuu. Samalla he kuitenkin tarkentavat, että tilannetietoisuus riippuu täysin henkilöstä ja hänen substanssistaan. Lentäjän ei tarvitse tietää toisen lentäjän kengän kokoa, mutta hänen tarvitsee tietää kaikki lentokoneen turvalliseen lentämiseen liittyvät yksityiskohdat. (Endsley & Garland 2000, 5–10.)

3.2 Tilannekuvaan liittyvät käsitteet

Tilannekuvaan liittyy myös muita olennaisia käsitteitä, jotta voidaan ymmärtää laajemmin, mistä tilannekuva koostuu. Näitä käsitteitä ovat esimerkiksi: tilannetieto, tilannetietoisuus ja tilanneymmärrys. Tilannetieto tarkoittaa yksittäistä akuuttia/ajankohtaista tietoa, joka koskee tarkasti jotain yksittäistä seikkaa ja vastaa kysymyksiin: mitä, missä tai milloin. Useista tilannetiedoista voidaan koostaa tilannekuva. Tilannetietoisuus tarkoittaa tilanteen subjektiivista tulkin-
taa. Tilannetietoinen henkilö voi useiden tilannetietojen kautta hahmottaa kokonaisuutta ja tietää, mitä tapahtuu ja miten pitäisi toimia. Tilannetietoisuus edellyttää ulkoa päin tulevan poikkeustilanteen tietoja sekä omien resurssien

hahmottamista. Tilanneymmärrys sen sijaan tarkoittaa laajempaa ymmärryksen tasoa ja tilanteen hahmottamista kuin tilannetietoisuus. Tilanneymmärryksen omaava henkilö ymmärtää tilannetietoisuuden lisäksi tilanteeseen vaikuttavat syy-seuraussuhteet ja tilanteesta aiheutuvat jatkovaikutukset. (Kuusisto 2005.)

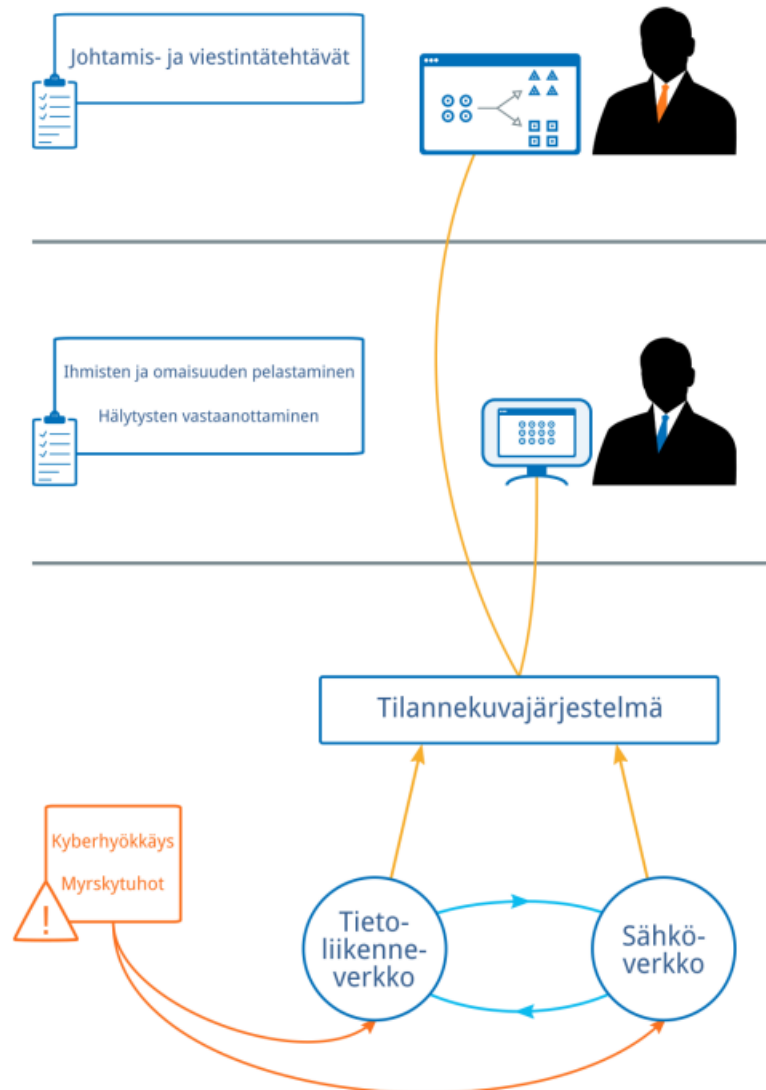
3.3 Tilannekuvan analysointi

Analysointi tarkoittaa yleisesti prosessia, jossa kerätään, tarkastellaan ja arvioidaan erilaisia tarkkoja yksityiskohtaisia tietoja, jotta voidaan saada ymmärrys tilanteesta. (Tieteen termipankki 2023). Analysointia voidaan myös soveltaa tilannekuvaan liittyen ja täten analysoimalla tiedon palasia voidaan saavuttaa tilannekuva ja päästä tilanneymmärrykseen. Tämä prosessi auttaa päätöksentekoa ja edistää tilannekuvatoiminnan johdonmukaisuutta ja suunnitelmallisuutta. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 25.)

3.3.1 Analysoinnin merkitys

Tilannekuvan analysointi on tärkeä prosessi tilannekuvan ymmärtämisen kannalta, joka auttaa ymmärtämään tiettyä tilannetta tai kontekstia. Se tarjoaa perustan päätöksenteolle ja suunnittelulle, mahdollistaa riskeihin ja haasteisiin varautumisen ja auttaa tekemään parempia päätöksiä. Yksi tilannekuvan analysoinnin merkityksistä on sen kyky auttaa tekemään perusteltuja ja perusteellisia päätöksiä. Kun tilannekuvan analysointi tehdään huolellisesti, se antaa kattavan kuvan tilanteesta ja sen ympärivästä kontekstista. Tämä puolestaan auttaa tekemään päätöksiä, jotka perustuvat tosiasioihin ja analyyttiseen harkintaan. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017.)

Analysoinnin merkitystä on havainnollistettu hyvin kuvassa 1, jossa kuvataan miten kriittisen infrastruktuurin osalta on tärkeää, että yksittäiset ilmiöt ja havainnot ensin kootaan tilannekuvajärjestelmään, jossa ne analysoidaan kokonaisuudeksi, tehdään tarvittavat määritellyt ensitoimet mahdollisten ongelmien ratkaisemiseksi ja tämän jälkeen viedään analysoitu selkeä tilannekuvatieto järjestelmässä eteenpäin päättävälle taholle, jotka saavat tiedon sellaisessa muodossa, josta he voivat nopeasti saavuttaa tilanneymmärryksen, ja jota he voivat tehokkaasti hyödyntää päätöksenteossaan sen sijaan, että he saisivat yksittäisiä tarpeettomia tilannetietoja. (Horsmanheimo ym. 2017, 10–12.).

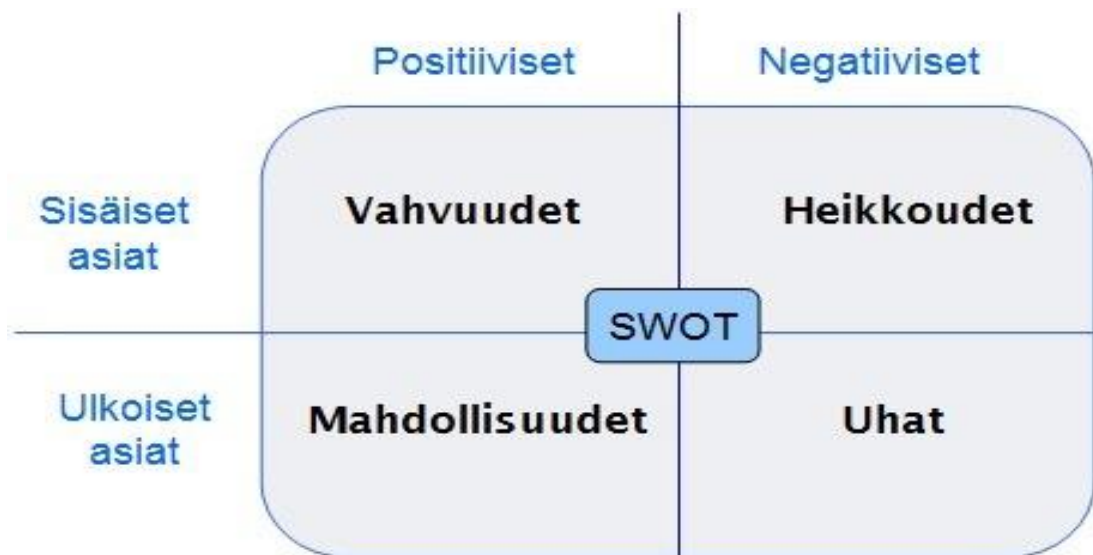

Kuva 1. Tilannekuvan eri tasot (Horsmanheimo ym. 2017)

Toinen merkittävä tilannekuvan analysoinnin merkitys on mahdollisuus tunnistaa riskejä ja uhkia päivitetystä tilannekuvasta. Tilannekuvan analysoinnin avulla voidaan tunnistaa mahdollisia riskejä ja uhkia, joita tilannekuvassa ilmenevät ilmiöt saattavat aiheuttaa. Tämä auttaa varautumaan näihin riskeihin ja uhkiin, mikä puolestaan vähentää riskin toteutumisen todennäköisyyttä ja vakavuutta. Tilannekuvan analysointi auttaa myös parantamaan strategista suunnittelua ja toiminnan suunnittelua ylipäätään, koska se antaa kattavan kuvan tilanteesta ja sen ympäröivästä kontekstista. Tämä puolestaan auttaa suunnittelemaan toimintaa paremmin ja varautumaan mahdollisiin riskeihin ja haasteisiin. (Hakala 2021, 55–58.)

3.3.2 Analysointimenetelmät

Tilannekuvan analysoinnin menetelmät ovat tärkeitä tilannekuvatoiminnan tulkitsemiseen ja johdonmukaiseen analysointiin ja niitä on useita erilaisia. Menetelmien valinta riippuu usein organisaation tarpeista ja tavoitteista. SWOT-analyysi on yksi yleisimmistä tilannekuvan analysoinnin menetelmistä. SWOT-analyysin avulla organisaatio voi tunnistaa omat vahvuutensa, heikkoutensa, mahdollisuutensa ja uhkansa. Tämä auttaa organisaatiota hyödyntämään vahvuuksiaan ja mahdollisuuksiaan, samalla kun heikkoudet ja uhat tunnistetaan ja korjataan. Kuvassa 1 esitetystä SWOT-analyysistä erilaiset tekijät ryhmitellään nelikenttämuotoon, joka sisältää seuraavat luokat: vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat ja tämän lisäksi ulkopuolella sektorit: Positiiviset-, negatiiviset-, sisäiset- ja ulkoiset asiat, joihin tekijät jaetaan. (Suomen riskienhallintayhdistys s.a.)

Kuva 2. SWOT-analyysi (Suomen riskienhallintayhdistys s.a.)

Toinen esimerkki analysointimenetelmästä on PESTLE-analyysi (Political, economic, social, technological, environmental, legal), joka auttaa organisaatiota tarkastelemaan sen toimintaympäristön eri tekijöitä, joita ovat: yhteiskunnalliset, taloudelliset, poliittiset, teknologiset, ympäristölliset ja lainsäädännölliset tekijät. Tämä auttaa organisaatiota ymmärtämään erilaisia muutoksia ja haasteita, joita sen toimintaympäristössä saattaa esiintyä. Tilastollinen analyysi auttaa organisaatiota käsittelemään tilastotietoa ja tunnistamaan yhteyk-

siä ja riippuvuuksia eri tekijöiden välillä. Tämä auttaa organisaatiota ymmärtämään, mitkä tekijät vaikuttavat sen suorituskykyyn ja miten näitä tekijöitä voidaan parantaa. (Washington State University 2022.)

3.4 Luotettavuuden arviointi

Tilannekuvan luotettavuuden arviointi on tärkeä osa tilannekuvan analysointia ja sen tarkoituksena on varmistaa, että analyysin tulokset ovat oikeita ja luotettavia. Luotettavuuden arviointi on erittäin tärkeää, koska virheelliset tiedot voivat johtaa väärään päätöksentekoon, joka voi aiheuttaa organisaatiolle vakavia ongelmia. (Rajahalme & Myyrä 1984.)

Tilannekuvan luotettavuuden arviointiin liittyy useita eri tekijöitä. Yksi tärkeimmistä tekijöistä on tiedon lähteiden luotettavuus. On tärkeää varmistaa, että tiedon lähteet ovat luotettavia ja että tiedot ovat ajan tasalla. Tämä auttaa välttämään virheellistä tietoa ja varmistaa, että analyysin tulokset ovat oikeita. Toinen tärkeä tekijä on analyysin menetelmien luotettavuus. Erilaiset analyysimenetelmät voivat johtaa erilaisiin tuloksiin, joten on tärkeää valita menetelmä, joka on luotettava ja sopii organisaation tarpeisiin esimerkiksi aiemmin mainituista SWOT- tai PESTLE analyysistä. On myös tärkeää varmistaa, että menetelmän käyttö on oikea, jotta tulokset ovat luotettavia. Tilannekuvan luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää myös arvioida analyysin tulosten tulkintaa. On tärkeää varmistaa, että tulokset on tulkittu oikein ja että niiden merkitys on ymmärretty oikein. Virheellinen tulkinta voi johtaa virheelliseen päätöksentekoon. (Eloranta & Latvakoski 2022.)

Lopuksi on tärkeää arvioida tilannekuvan analyysin tulosten soveltamiskelpoisuutta. Tulosten on oltava soveltuvia organisaation tarpeisiin ja niiden on autettava organisaatiota tekemään parempia päätöksiä. On tärkeää varmistaa, että tulokset ovat käyttökelpoisia ja että ne voidaan soveltaa käytännössä.

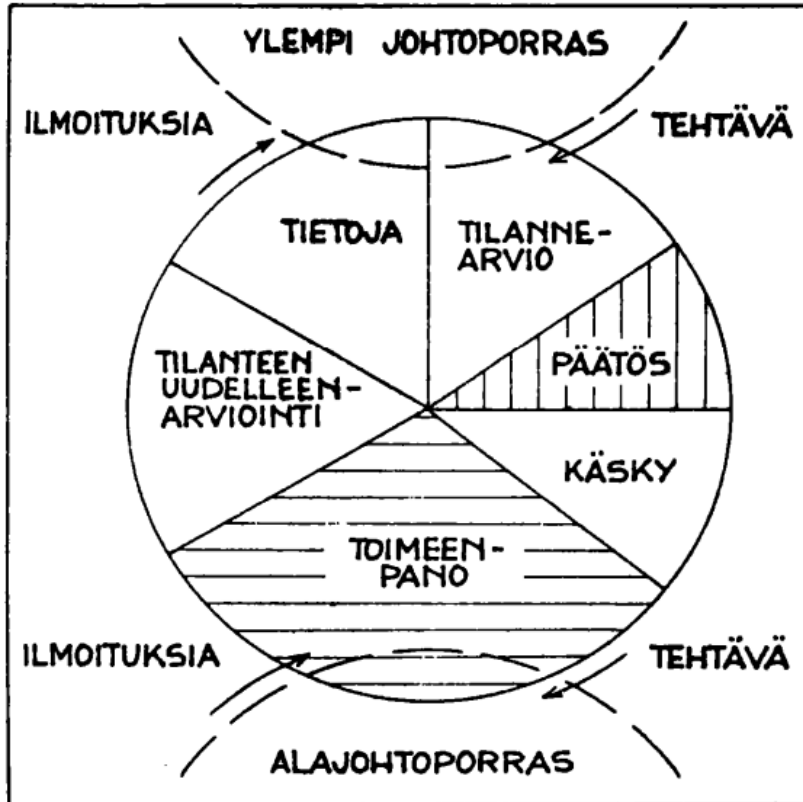
3.5 Merkitys johtamisessa

Johtamisessa tilannekuvaa ja tilanneymmärrystä voidaan pitää erittäin tärkeinä elementteinä johtamisessa onnistumisen kannalta. Ilman selkeää käsitystä vallitsevasta tilanteesta on johtajan hyvin haastavaa tehdä parhaita mah-

dollisia päätöksiä tavoitteeseen pääsemiseksi. Etenkin muuttuvassa viranomaistoiminnassa tilannekuva on ehdoton onnistumisen kannalta. Tilannekuvan merkitys johtamisessa on tärkeä ja se on laajasti tunnustettu. (Hakala 2021, 61.)

Tilannekuva auttaa johtajaa ymmärtämään tilanteen kokonaisuudessaan ja hahmottamaan eri tekijöiden väliset suhteet ja vaikutukset toisiinsa. Tämä auttaa johtajaa tekemään oikeita päätöksiä ja ohjaamaan toimintaa tehokkaasti ja turvallisesti. Tilannekuva auttaa myös johtajaa tunnistamaan haasteet ja riskit, jotka voivat vaikuttaa toimintaan, sekä mahdollisuudet, jotka voivat hyödyttää sitä. Tilannekuvan avulla johtaja voi arvioida eri vaihtoehtojen vaikutuksia ja valita parhaan mahdollisen toimintatavan tilanteen mukaan. Hyvä tilannekuva edistää myös tiedonkulkua ja yhteistyötä alaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa. (Hakala 2021, 51, 60.)

Tilannekuvan merkitys korostuu erityisesti poikkeus- ja kriisitilanteissa, joissa johtajalta vaaditaan nopeita päätöksiä ja joustavaa reagointia muuttuviin olosuhteisiin. Kuva 2 havainnollistaa hyvin, kuinka tilannekuvan avulla johtaja voi tunnistaa nopeasti muutokset ja niiden vaikutukset toimintaan ja mukauttaa toimintaa sen mukaisesti antamalla esimerkiksi uusia päätöksiä tai käskyjä. Kokonaisuudessaan tilannekuva on tärkeä työkalu johtajalle, joka auttaa johtajaa tekemään oikeita päätöksiä, ohjaamaan toimintaa tehokkaasti ja turvallisesti, edistämään yhteistyötä ja yhteistä ymmärrystä tilanteesta sekä nopeaan reagointiin muuttuviin olosuhteisiin. (Rajahalme & Myyrä 1984.)

Kuva 3. Johtamisen ja päätöksenteon periaatteellinen malli (Rajahalme & Myyrä. 1984.)

3.6 Tilannekuva pelastustoimessa

Tilannekuvan käyttö pelastustoimessa on erittäin tärkeää, koska se auttaa pelastustoimiin osallistuvaa henkilöstöä ja pelastustoimintaa johtavia tahoja ymmärtämään paremmin kulloisenkin tilanteen ja tekemään nopeita ja tarkkoja päätöksiä. Pelastustoimessa tilannekuvan muodostamisessa käytetään erilaisia tiedonlähteitä, kuten hätäpuheluja, automaattisia hälytysilmoituksia, paikan päällä olevia henkilöitä ja teknisiä laitteita, kuten antureita ja kameroita. Nämä tiedonlähteet auttavat pelastajia saamaan kattavan kuvan tilanteesta. (Toivonen, Nyberg 2022, 15.)

Tilannekuva käsitteenä pelastustoimessa on sisäministeriön vuonna 2022 tuottaman julkaisun mukaan melko epäselvä. Tilannekuvaa koskien on olemassa paljon ohjeistuksia ja dokumentteja eri laitoksilla, mutta valtakunnallisesti tilannekuva termiä ja siihen liittyvää ”tilannekuvatuotetta” ei ole yhteisesti sovittu. Tämä johtaa usein siihen, että tilannetietoisuus perustuu tilannekuvan tekijän subjektiiviseen arvioon ja kirjaukseen, joka jättää tulkinnanvaraa. (Toivonen, Nyberg 2022, 23.)

3.6.1 Eri tilannekuvatyyppit pelastustoimessa

Pelastustoimessa tilannekuva voidaan jakaa karkeasti kahteen eri ryhmään: tilannekuvaan, joka seuraa päivittäistä pelastustoimintaa (jatkossa operatiivinen tilannekuva) ja tilannekuvaan, joka seuraa valmiuden ja varautumisen tilannetta ja tasoa (jatkossa strateginen tilannekuva).

Operatiivinen tilannekuva ja strateginen tilannekuva ovat kaksi erilaista käsitettä, joita käytetään yleisesti tilannekuvan yhteydessä. Vaikka molemmat käsitteet liittyvät tilannekuvan muodostamiseen, niiden välillä on kuitenkin merkittäviä eroja. Operatiivinen tilannekuva viittaa tietoon, joka on välittömästi saatavilla tilanteesta ja jota voidaan käyttää päätöksenteossa nopeasti. Tämä tieto voi olla esimerkiksi hälytysilmoituksia, kuvia tai havaintoja paikan päältä. (Toivonen & Nyberg 2022, 15.) Operatiivinen tilannekuva kuvaa siis ajankohtaista tilannetta ja auttaa tilanteen hallinnassa hetkellisesti. Strateginen tilannekuva puolestaan viittaa pidemmän aikavälin tietoon, joka auttaa suunnittelemaan ja kehittämään strategioita tilanteen hallinnassa. Strateginen tilannekuva voi kattaa esimerkiksi ennusteita, trendejä ja muita tulevaisuuden näkymiä. Strateginen tilannekuva auttaa päätöksentekijöitä arvioimaan riskejä ja mahdollisuuksia sekä suunnittelemaan pitkän aikavälin toimenpiteitä.

Operatiivinen tilannekuva keskittyy välittömään tilanteeseen ja auttaa nopeiden päätösten tekemisessä, kun taas strateginen tilannekuva antaa laajemmän kuvan tilanteesta ja auttaa kehittämään pidemmän aikavälin suunnitelmia ja strategioita. Operatiivista tilannekuvaa ylläpitävät yleensä pelastuslaitosten tilannekeskukset ja strategista tilannekuvaa muut hallinnolliset yksiköt. On tärkeää huomata, että operatiivinen ja strateginen tilannekuva eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä, vaan ne täydentävät toisiaan. Hyvä tilannekuva sisältää molemmat näkökulmat, jotta tilannetta voidaan hallita sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. (Ihamäki & Hirvonen 2016.)

3.7 Tilannekuva lainsäädännössä

Pelastustoimen tilannekuvan merkitys on huomioitu pelastuslaissa, joka määrittelee pelastustoimen tehtävät, vastualueet ja velvollisuudet (379/2011). Kyseinen laki edellyttää pelastusviranomaisilta tilannekuvan muodostamista ja

sen jatkuvaa päivittämistä seuraavasti: "Tilannekuva on jatkuvasti päivitettävä kokonaiskuva tilanteesta, joka perustuu saatavissa olevaan tietoon ja havaintoihin ja joka on tarpeen pelastustoiminnan johtamisessa."

Tilannekuvan muodostamisen ja päivittämisen veloitteesta vastaa pelastustoimen johto, joka vastaa myös pelastustoiminnan johtamisesta. Tilannekuvan muodostaminen on keskeinen osa pelastustoiminnan johtamista, sillä sen avulla voidaan arvioida tilanteen vakavuus ja riskit, kohdentaa resurssit oikein ja tehdä päätöksiä pelastustoiminnan suunnasta ja tavoitteista. (Pelastuslaki 29.4.2011/379.)

Pelastuslaki edellyttää myös, että pelastustoimen johto varmistaa tilannekuvan luotettavuuden ja ajantasaisuuden sekä tiedottaa siitä muille pelastusviranomaisille ja tarvittaessa muille viranomaisille ja yhteistyökumppaneille. Pelastustoimen tilannekuva on siis keskeinen elementti pelastustoiminnan johtamisessa, ja sen merkitys on huomioitu pelastustoimen lainsäädännössä. Tilannekuvan avulla voidaan kohdentaa resurssit tehokkaasti, tehdä päätöksiä ja ennakoida riskejä, jolloin pelastustoiminnan onnistumisen mahdollisuudet paranevat. (Pelastuslaki 29.4.2011/379.)

4 SIVIILIVALMIUS

Luvussa 4 käsitellään siviilivalmiutta terminä sekä Suomessa, että kansainvälisesti. Lisäksi luvussa tutkitaan siviilivalmiuden yhteyttä pelastustoimeen, väestönsuojeluun ja varautumiseen.

Terminä siviilivalmius on kulkenut Suomessa jo pidemmän aikaa erilaisissa foorumeissa ja sen rantautuminen on tapahtunut suurimmaksi osaksi kansainvälisen yhteistyön kautta meille, mutta sille ei ole olemassa suoranaisesti virallista määritelmää tai sen sisältöä sekä merkitystä ei ole pystytty täysin määrittelemään. (Uusikylä ym. 2023, 2.) Kuitenkin sana mielletään monesti hyvin samalla tavalla, mikä olennaisesti auttaa sanan määrittelyssä sekä käyttämisessä. Vaasan yliopiston johtama hanke "Siviilivalmius yhdessä: globaaleista uhkista ja mahdollisuuksista yhteiseen valmiuteen" on käynnistetty yhteistyössä eri korkeakoulujen ja muiden kumppanien kanssa käsitteen määrittelyksi ja vakiinnuttamiseksi yhteiskunnassamme. (Uusikylä ym. 2023.)

4.1 Siviilivalmius kansainvälisesti

Siviilivalmiuden käsite on kansainvälisesti ollut käytössä pidempään. Erityisesti Natossa (North Atlantic Treaty Organization) termiä on aktiivisesti käytetty jo useiden vuosikymmenten ajan ja siviilivalmius nähdäänkin liittyvän vahvasti Naton perustamissopimuksen kolmanteen artiklaan, jossa sovitaan siitä, että ” Osapuolet ylläpitävät ja kehittävät yhdessä ja erikseen, jatkuvan ja tehokkaan oman valmistautumisen ja keskinäisen avun pohjalta, kansallista ja yhteistä kykyään puolustautua aseellisia hyökkäyksiä vastaan.” (Pohjois-Atlantin sopimus 1949)

Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (CCOE) mielestä siviilivalmius Natossa tarkoittaa kaikkia niitä toimenpiteitä ja keinoja, joita kansalliset ja liittoutuneet viranomaiset voivat tehdä rauhan aikana, jotta maat pystyvät selviytymään mahdollisista vihollisen hyökkäyksistä ja auttamaan tehokkaasti yhteisessä sotaponnistuksessa. Siviilivalmius tarkoittaa myös sitä, että yhteiskunta pystyy ylläpitämään perustoimintojaan, kuten tarjota väestölle perustarvikkeita, ja että valtio pystyy toimimaan kriisitilanteessa. Tämä tarkoittaa myös yksityissektorin valmiutta tukea Naton sotilasoperaatioita. Vaikka siviilivalmius onkin kansallinen vastuu, Nato voi auttaa liittolaisia arvioimaan ja kehittämään siviilivalmiuttaan. Siviilivalmius on tärkeä osa liittoutuneiden kestävyttä ja kollektiivista puolustusta. (CCOE s.a.)

Taulukossa 1 on esitetty Naton seitsemän vaatimusta jäsenvaltioille siviilivalmiuden osalta. Vaatimukset koskevat koko kriisikirjoa kehittyvästä hybridiuhasta vaativimpiin sotilaallisiin konflikteihin asti.

Taulukko 1. Naton perusvaatimukset kansallisen kestävyden ja sotilaallisten vaikutusten suhteen. (CCOE s.a.)

Varmistettu hallituksen jatkuvuus ja kriittisten hallituksen palveluiden toiminta	Kyky tehdä päätöksiä, kommunikoida niitä ja toteuttaa niitä kriisitilanteessa.
Kestävä energiansaanti	Varasuunnitelmat sekä sähköverkot kansallisesti ja rajat ylittäen.
Kyky käsitellä tehokkaasti ihmisten hallitsematonta liikkumista	Kyky erottaa tämä liikkuminen Naton sotilaallisista joukkojen liikkuteluista.

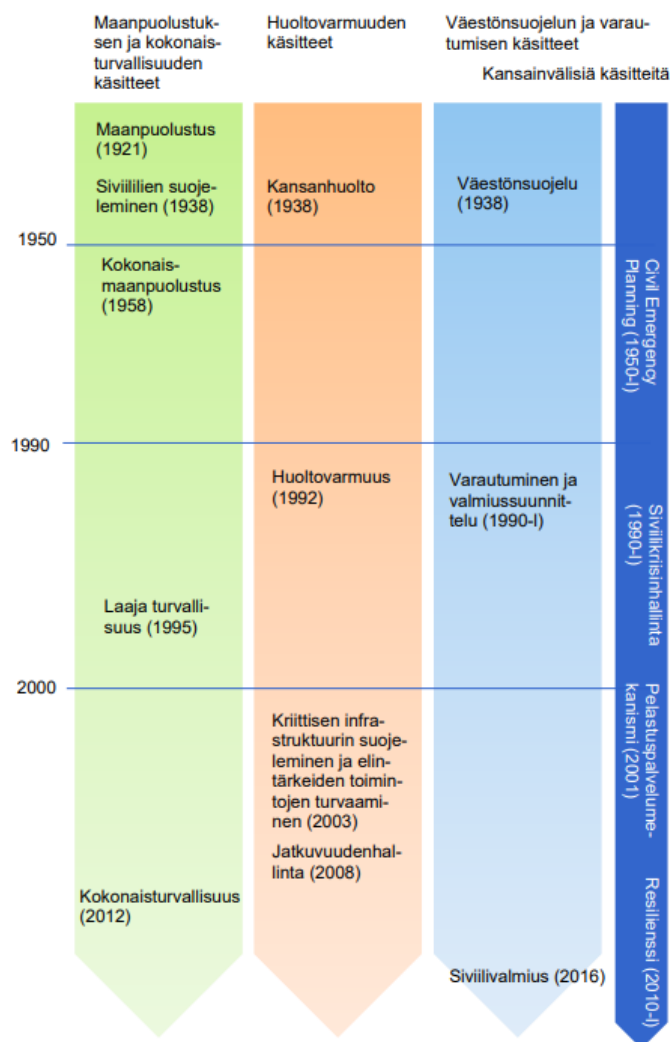
Kestävät ruoka- ja vesivarannot	Varmistuttava, että nämä tarvikkeet ovat suojassa häiriöiltä tai sabotaa-silta.
Kyky käsitellä suuria uhrimääriä	Varmistuttava, että siviili terveydenhuoltojärjestelmät pystyvät selviytymään ja että niillä on riittävästi lääkinnällisiä tarvikkeita varastossa suojattuna.
Kestävät siviiliviestintäjärjestelmät	Varmistuttava, että telekommunikatio- ja kyberverkot toimivat myös kriisiolosuhteissa riittävän varmuuskapasiteetin turvin.
Kestävät liikennejärjestelmät	Varmistuttava, että Natojoukot voivat liikkua liittoutuman alueella nopeasti ja että siviilipalvelut voivat luottaa liikenneverkkoihin myös kriisitilanteessa.

Siviilivalmiuden ylläpidolla Natossa on tavoitteena yhteiskunnan ei-sotilaallisten toimintojen jatkuvuuden takaaminen ja ylläpitäminen sotilaallisessa konfliktissa. Näitä toimintoja ovat: siviilien suojeleminen, hallinnon ylläpitäminen, yhteiskunnan kriittisten toimintojen ylläpito ja siviilitoiminnan tuki sotatoimille. Viimeinen kohta tarkoittaa erilaisten tuotantolinjojen ylläpitoa, terveydenhuoltoa, energiahuoltoa ja logistiikkaa, jotka ovat kaikki keskeisiä seikkoja myös sotatoimissa onnistumisen näkökulmasta. (Uusikylä ym. 2023, 4.)

4.2 Siviilivalmius Suomessa

Siviilivalmiutta tai sen merkitystä voidaan ajatella osittain jatkumona Suomessa käytetyille väestönsuojelun ja varautumisen termeille kokonaisturvallisuudessa, lisäksi sen nähdään käsittävän monia muita ominaisuuksia kuten huoltovarmuutta ja kriittisen infrastruktuurin suojelemista. (Uusikylä ym. 2023, 8.) Kuvassa 3 näkyvä aikajana havainnollistaa tätä termien jatkumoa vuosien saatossa suomalaisessa viranomaiskentässä. Ongelmana pidetään termin epäselvää määritelmää ja käyttämistapoja sekä sitä, miten se vaikuttaa eri viranomaisten toimivaltasuhteisiin ja käytännön toiminnan toteuttamiseen sekä rajapintojen selvittämiseen.

Uusikylä ym. (2023) toteavat, että Suomessa käytetty kokonaisturvallisuuden sanasto vaatisi kokonaisvaltaista tarkistamista, jotta termit ja määritelmät olisivat yhteensopivia yhteiskunnan turvallisuusarkkitehtuurin muutosta varten Suomen liittyessä Natoon. Tässä samassa määriteltäisiin siviilivalmiuden käsite ja verrattaisiin sitä muihin rinnakkaiskäsitteisiin, jotka saattaisivat sekoittaa termin kanssa. Siviilivalmius nähdään myös laajempänä kokonaisuutena useiden toimialojen käytössä, koska siviilien suojeleminen ja sotatoimien tukeminen siviilitoiminnoilla on viranomaisten lisäksi myös logistiikan ja ruoan- sekä energiantuotantoa koskettava asia (Uusikylä ym. 2023, 6).

Kuva 4. Siviilivalmiuden kannalta keskeisten turvallisuuskäsitteiden kehitys (Uusikylä ym. 2023)

4.3 Siviilivalmius pelastustoimessa

Siviilivalmius pelastustoimessa saatetaan mieltää eri tavoin, mutta pääasiassa sen ajatellaan käsittävän pelastustoiminnan, väestönsuojelun, varautumisen ja

kriittisen infrastruktuurin suojelua. Termi itsessään on niin laaja, että sitä ei täysin voida yksilöllistää pelkästään pelastustoimeen. Suurin osa tehtävistä, jotka mielletään pelastustoiminnan tehtäviksi, ovat myös muiden viranomais-ten tehtäviä (Uusikylä ym. 2023). Pelastustoimen ajatellaan kuitenkin olevan sopiva ja luotettava yhteensovittaja siviilivalmiuden saralla. Pelastustoimi on siis osa laajempaa kokonaisuutta ja yksi vahvoista toimijoista siviilivalmiuteen liittyen.

4.4 Tilannekuvan merkitys siviilivalmiudessa

Tilannekuvan merkityksestä suoranaisesti siviilivalmiuden käsitteeseen löytyy suhteellisen vähän tutkimustietoa. Kuitenkin siviilivalmiuden käsittäessä monia eri toimintoja mm. pelastustoiminnasta huoltovarmuuteen, pidetään tilannekuvan merkitystä hyvin olennaisena. Siviilivalmius on kuitenkin myös tärkeä osa kriiseihin varautumista niin yhteiskunnan sisällä kuin kansainvälisessäkin yhteistyössä. Tätä korostetaan Suomen ja Ruotsin välisessä Hanaholmenin ohjelmassa, jonka avulla pyritään vahvistamaan maiden yhteistyötä sekä parantamaan varautumista ja johtamista kriisitilanteissa. (The Hanaholmen Initiative 2021.)

5 VARAUTUMINEN JA VÄESTÖNSUOJELU

Luvussa 5 käsitellään varautumista ja väestönsuojelua yleisesti käsitteinä sekä sitä, mihin ne perustuvat. Lisäksi käydään läpi, mitä ne tarkoittavat pelastustoimen osalta sekä millaisia lainsäädännöllisiä veloitteita pelastustoi-mella on näiden suhteen. Luvussa käsitellään myös tilannekuvan merkitystä molempien käsitteiden osalta sekä sitä, miten ne linkittyvät toisiinsa.

Väestönsuojelu ja varautuminen ovat itsessään hyvin laajoja käsitteitä, väes-tönsuojelun tehtäviä suorittaa moni viranomainen, johon liittyy vahvasti varau-tuminen esimerkiksi poikkeusolojen toimintaan. Pelastustoimessa näiden teh-tävien tärkeydestä kertoo myös se, että ne ovat mainittuina tietysti laissa, mutta myös valtakunnallisissa strategisissa tavoitteissa vuosille 2023–2026 (Valtioneuvosto 2022). Tavoitteena on alueellinen sekä valtakunnallinen val-mius ja varautuminen, joiden avulla mahdollistetaan väestön suojaaminen kai-kissa tilanteissa (Sisäministeriö 2022, 10).

Yhteiskunnallinen varautuminen perustuu erityisesti yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa mainittuihin elintärkeisiin toimintoihin, näitä toimintoja on yhteensä seitsemän ja ne on nimetty yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden tiimantissa (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 14). Varautumiseen liittyviä toimenpiteitä voidaan toteuttaa lähes kaikissa yrityksissä tai organisaatioissa jossain muodossa. Näitä muotoja voivat olla esimerkiksi materiaallinen varautuminen, sopimuksellinen varautuminen, henkilöstön osaamisen parantaminen tai muu vastaava toiminta. Kaikki varautuminen pääsääntöisesti kehittää organisaation resilienssiä eli kykyä ylläpitää toimintoja muuttuvassa ympäristössä sekä parantaa erilaisiin häiriötilanteisiin tai kriiseihin vastaamista. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017.)

Kuva 5. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017)

Varautuminen ja resilienssin parantaminen ovat myös vahvasti liitoksissa organisaation jatkuvuudenhallintaan ja sen kehittämiseen. Jatkuvuudenhallinnalla tarkoitetaan organisaation huoltovarmuutta parantavaa prosessia, jonka avulla pyritään tunnistamaan toimintaan kohdistuvia uhkia sekä arvioidaan niiden vaikutuksia, näiden elementtien kautta toimija pyrkii tekemään suunnitelmia ja muita toimenpiteitä hallitakseen häiriötilanteen ja takaamaan toiminnan jatkuvuuden. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017.) Aihepiirin ollessa laaja pyrimme rajaamaan nämä kaksi asiaa nimenomaan pelastustoimen toiminnan sisälle, jotta kokonaisuus ei pääsisi leviämään liian laajalle.

Kun puhutaan varautumisesta sekä tilannekuvan muodostamisesta sen osalta, tulee asiaa tarkastella myös pelastuslaitoksen oman toimintaympäristön kautta ja siitä ilmenevistä riskeistä. Tällä tavalla asia tuodaan lähemmäs alueellista toimintaa, joka johtaa siihen, että esimerkiksi varautumiseen liittyvät suunnitelmat vastaisivat paremmin alueen tarpeita. (Sisäministeriö 2020, 18.) Toimintaympäristön arvioinnissa ja analysoinnissa, peilataan valtakunnallisia ilmiöitä omaan alueeseen ja mm. alueellisten riskiarvioiden avulla muodostetaan käsitys ilmiöiden vaikutuksista ja tuodaan esille myös alueiden eroavaisuuksia (Sisäministeriö 2020, 18). Alueellisten riskiarvioiden pohjana ja ohjaavana dokumenttina toimii pääsääntöisesti kansallinen riskiarvio. Kansallinen riskiarvio pyrkii ennakoimaan Suomeen mahdollisesti kohdistuvia tapahtumia, jotka voivat vaatia huomattavia viranomaisresursseja tai muita poikkeuksellisia toimia. Riskiarvio linkittyy vahvasti etenkin yhteiskunnan varautumiseen ja tätä kautta myös pelastustoimen varautumiseen sekä tilannekuvan muodostamiseen erilaisia riskejä vastaan. (Kansallinen riskiarvio 2023.)

5.1 Lainsäädäntö ja sopimukset

Pelastustoimen väestönsuojeluun ja varautumiseen liittyvät tehtävät määritellään ensisijaisesti pelastuslaissa ja valmiuslaissa. Myös kansainväliset sopimukset ja ohjeistukset ovat vaikuttaneet vahvasti lainsäädännön muokkaukseen. Yksi olennaisimpia sopimuksia etenkin väestönsuojeluun liittyen on Geneven yleissopimus, siinä on määritelty mm. siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana. Geneven yleissopimuksissa (1955) ja niiden lisäpöytäkirjoissa (1980) väestönsuojelu on määritelty seuraavalla tavalla:

Väestönsuojelu tarkoittaa joidenkin tai kaikkien alla lueteltujen humanitaaristen tehtävien suorittamista, joiden tarkoituksena on siviiliväestön suojeleminen vihollisuuksien ja onnettomuuksien vaaroja vastaan ja sen auttaminen selviytymään niiden välittömiltä vaikutuksilta sekä välttämättömien edellytysten luominen eloonjäämiselle. (Geneven yleissopimus 1. lisäpöytäkirja 1977.)

5.2 Pelastuslaki

Pelastuslain avulla pyritään parantamaan ihmisten yleistä turvallisuutta sekä vähentämään onnettomuuksia. Lain tavoitteina voidaan nähdä onnettomuustilanteissa ihmisten pelastamisen järjestäminen, kriittisten toimintojen turvaami-

nen ja ylläpito sekä erilaisten haittavaikutusten minimointi parhaalla mahdollisella tavalla. Laki ei pelkästään kosketa pelastustoimea ja sen henkilöstöä vaan myös ihmisiä, yrityksiä, yhteisöjä. Väestönsuojeluun varautumisesta, väestönsuojelukoulutuksista sekä väestönsuojien uudis- ja korjausrakentamista säädetään luvuissa 10 ja 11. Luvussa 10 määritellään pitkälti pelastustoimen viranomaisten varautumisen vastuista väestönsuojeluun liittyen riittävin suunnitelmin ja etukäteisjärjestelyin. Lisäksi se määrittelee viranomaisten yhteistoimintaan liittyvistä väestönsuojeluun varautumisen asioista, tässä tärkeänä osana on esimerkiksi erilaisten väestönsuojeluun liittyvien suunnitelmien yhteensovittaminen eri toimijoiden välillä. Luvussa 11 käsitellään väestönsuojien rakentamiseen tai korjaukseen liittyviä määräyksiä sekä väestönsuojien käyttöönottovalmiudesta ja pelastustoimen poikkeusolojen johtamisedellytysten järjestämisestä ja varmistamisesta riittäväillä tiloilla. (Pelastuslaki 29.4.2011/379.)

5.3 Valmiuslaki

Valmiuslain tavoitteena on väestön suojaaminen, toimeentulon ja talouden turvaaminen, ihmisten perusoikeuksien ja oikeusjärjestyksen ylläpito sekä varmistaa valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys poikkeusoloissa. Poikkeusolojen määritelmiä valmiuslain mukaan ovat:

- 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila,
- 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista,
- 3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivudelle välttämättömät toiminnot joutuvat vaaraan,
- 4) erityisen vakava suuronnettomuus ja siitä seurannut jälkitila,
- 5) vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti, jonka vaikutukset ovat merkittäviä, sekä kohdan kuusi mukaiset uhat, joilla voi olla lamaannuttava vaikutus yhteiskunnan toimintakykyyn. (Valmiuslaki 29.12.2011/1552.)

Poikkeusoloissa viranomaiset voivat käyttää lisätoimivaltuuksia, jos ne ovat tilanteeseen nähden välttämättömiä. Pelastustoimen näkökulmasta valmiuslain luku 3 määrittelee varautumisvelvoitteen sekä varautumisen johtamisesta, valvonnasta ja yhteensovittamisesta. Yhteensovittamista kuitenkin ohjaavat omien toimialojensa ministeriöt. Lisäksi valmiuslain luku 17 antaa määritelmän väestönsuojeluvuolollisuudesta, pelastustoimelle tarvittavien tavaroiden luovutuksesta, liikkumis- ja oleskelurajoituksista, väestönsuojeluun tarvittavien tilojen tai alueiden luovuttamisesta, väestönsuojelun johtamisen tehostamisesta sekä alueellisten väestönsiirtojen suorittamisesta ja siirretyn väestön huoltamisesta, mikäli siirtojen toteuttaminen on turvallisuuden kannalta välttämätöntä. (Valmiuslaki 29.12.2011/1552.)

5.4 Väestönsuojelu pelastustoimessa

Väestönsuojelu siis tarkoittaa toimenpiteitä, joilla pyritään suojelemaan väestöä ja varmistamaan sen hyvinvointi kriittisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi luonnonkatastrofeissa tai sotatilanteissa. Tavoitteena on minimoida ihmishenkien menetykset ja mahdollistaa nopea ja tehokas toiminta poikkeusoloissa. Pelastustoimen väestönsuojeluun liittyvät tehtävät on esitetty ja tiivistetty alla olevassa kuvassa:

Pelastustoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Normaali pelastustoiminta. • Poikkeuksellinen toiminta, kuten rauniopelastaminen.
Hälytystoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Väestöhälyttimien käyttäminen yleiseen vaaramerkkiin. • Muut kanavat kuten vaaratiedote TV:n ja radion välityksellä.
Evakuointi	<ul style="list-style-type: none"> • Suojaväistöjen toteutus. • Laajempi väestön siirto esimerkiksi alueelta toiselle.
Vaarallisten aineiden tiedustelu ja merkitseminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kontaminoitujen alueiden tiedustelu ja merkintä, mitkä ovat siviilien käytössä.
Sammutustoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Tulipalojen sammuttaminen ja niiden leviämisen rajoittaminen.
Lääkintähuolto	<ul style="list-style-type: none"> • Ensiavun antaminen loukkaantuneille. • Ensihoitopalvelujen tuottaminen sopimusten puitteissa.
Puhdistustoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Kontaminoituneiden ihmisten puhdistustoiminta. • Kontaminoituneen kaluston puhdistaminen.

Kuva 6. Väestönsuojelutehtävät pelastustoimessa (Väestönsuojelun toimintamalli 2022, 13)

Väestönsuojelun tehtäväkenttä sisältää siis laajoja kokonaisuuksia ja mahdollisesti poikkeuksellisiakin tehtäviä, joita ei esiinny juurikaan normaaliolojen aikana. Pelastustoimella tulee kuitenkin löytyä kyky ja osaaminen näiden tehtävien suorittamiseen (Väestönsuojelun toimintamalli 2022, 12). Lisäksi näiden tehtävien toteuttamiseen liittyy olennaisesti suunnittelu ja tehtävien järjesteleminen. Yhtenä oleellisena tehtävänä on väestönsuojeluorganisaation ja väestönsuojelumuodostelmien perustaminen toimivaltaiselle viranomaiselle, mikä vastaisi nimenomaan väestönsuojelun määritellyistä tehtävistä. (Geneven yleissopimus 1. lisäpöytäkirja 1977.)

Väestönsuojelun tunnus on laajasti käytetty sininen tasasivuinen kolmio oranssilla pohjalla, joka on esitetty kuvassa kuusi (Sisäministeriö s.a.). Väestönsuojeluun kuuluu olennaisesti väestönsuojat ja niiden ylläpitäminen. Väestönsuojia on rakennettu yleensä isoimpien rakennuksien yhteyteen, etenkin jos ne toimivat asuntolina tai työpaikkoina isolle ihmismäärälle. Niiden on tarkoitus antaa suojaa mm. asevaikutuksilta, sortumilta ja ionisoivalta säteilyltä. (Väestönsuojelun toimintamalli 2022, 17.) Väestönsuojien rakentamisesta, korjaamisesta ja käyttöönotosta säädetään suurimmaksi osaksi pelastuslaissa.

Kuva 7. Väestönsuojelun kansainvälinen tunnus (Väestönsuojelusäätiö 2023)

Kun suoritetaan väestönsuojeluun liittyviä tehtäviä, esimerkiksi evakuointien muodossa, on pelastusviranomaisella tilanteessa pääsääntöisesti yleisjohtovastuu. Pelastusviranomaisen siis koordinoi väestönsuojelua ja siihen liittyvää

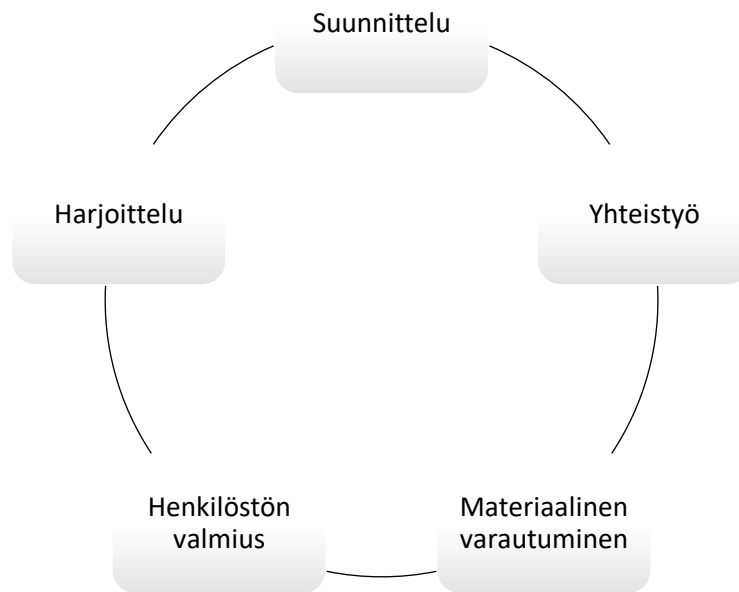
varautumista usein alueellisesti. Kansallisella tasolla tehtävää hoitaa sisäministeriö. (Helsingin kaupungin väestönsuojelusuunnitelma 2022, 4.)

Lähtökohtaisesti alueelliset viranomaiset toimivat itsenäisesti ja suunnittelevat evakuointiin liittyvän toimintansa, tässä työssä on tiiviisti mukana pelastusviranomaiset, kunnat, puolustusvoimat sekä esimerkiksi liikenteestä vastaavat viranomaiset. Näiden viranomaisten suunnitelmia yhteensovitetään, jotta toiminta olisi mahdollisimman sujuvaa tilanteen niin vaatiessa. Pääasiassa sisäministeriö kuitenkin ohjaa valtakunnallisella tasolla suunnittelutoimintaa sekä tekee omia julkaisujaan aiheen ympäriltä. (Pelastuslaki 29.4.2011/379.) Tämän vuoksi eri alueiden välillä olisikin suositeltavaa harjoittaa yhteistyötä, jos evakuoiteja joudutaan suorittamaan maakunnasta toiseen.

Tilannekuvan muodostamisen kannalta voidaan väestönsuojelua ajatella osittain myös erilaisista näkökulmista. Operatiivista tilannekuvaa toteutetaan silloin, kun väestönsuojaamisen toimenpiteet ovat jo konkreettisesti käynnissä, tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi suojaväistö tilannetta. Suojaväistöllä tarkoitetaan kiireellistä evakuointia, joka toteutetaan pelastusviranomaisen määräyksestä esimerkiksi tulipalon tai muun onnettomuuden uhkan takia (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017). Strateginen näkökulma voidaan tulkita niin, että väestönsuojelua ja sen toimenpiteitä suunnitellaan etukäteen, varaudutaan esimerkiksi riittävällä määrällä väestönsuojia sekä koordinoidaan ja yhteensovitetään suunnitelmia muiden viranomaisten kanssa. (Väestönsuojelun toimintamalli 2022, 18.) Tilanteessa, jossa suoritetaan väestönsiirtoja voi tilannekuvan jakaa osittain myös näihin kahteen osioon, operatiivinen tilannekuva antaa tietoa paikan päällä tapahtuvasta toiminnasta, kun strateginen tilannekuva kuvaa esimerkiksi väestönsiirtojen tilannetta yhteiskunnan tasolla tai väestönsuojelun resursseja kokonaisuudessaan.

5.5 Varautuminen pelastustoimessa

Varautuminen määritellään kokonaisturvallisuuden sanastossa seuraavin sanoin: ”Toiminta, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.” (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017) Pelastustoimen näkökulmasta varautumista voidaan ajatella kuvan 6 mukaisesti.

Kuva 8. Pelastustoimen varautumisen kehä

Kuvan 6 kehä koostuu viidestä eri osa-alueesta, jotka kuitenkin linkittyvät vahvasti kaikki toisiinsa. Mikään osa-alue ei yksinään palvele organisaation varautumisen kokonaisuutta vaan näiden asioiden pitäisikin olla linkitettyinä toisiinsa jatkuvasti, jotta varautuminen olisi järjestetty laadukkaasti ja olisi sovitettu organisaation tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla. (Ollila & Wiikinkoski 2021, 101.) Siviilivalmiuden tilannekuvan voidaan nähdä palvelevan tätä kokonaisuutta, tuottamalla ajankohtaista tietoa organisaation varautumisesta.

Suunnittelulla tarkoitetaan oman pelastuslaitoksen toimintavarmuuden ja valmiuden suunnittelua, suunnitelmat voivat käsittää päivittäistoimintaan liittyviä asioita tai laajempia kokonaisuuksia. Tällaisia kokonaisuuksia voivat esimerkiksi olla suuronnettomuudet tai poikkeusolojen aikainen toiminta. (Ollila & Wiikinkoski 2021, 100.) Suunnitelmat konkreettisesti ovat mm. valmiussuunnitelmia, evakuointisuunnitelmia tai esimerkiksi toimintaohjekortteja erilaisten tilanteiden varalle.

Yhteistyöllä tarkoitetaan organisaation ulkopuolelle ulottuvaa toimintaa, kuten viranomaisyhteistyö tai kuntien valmiussuunnittelun tukeminen ja toiminnan sekä resurssien yhteensovitusta. Lisäksi yhteistyö organisaation sisällä on myös erityisen tärkeää, varautumista yleisesti ei voida nähdä vain yhden yksi-

kön tai muutaman ihmisen työntekona vaan se on laajempi kokonaisuus, johon kaikkien tulisi antaa panoksensa. (Ollila & Wiikinkoski 2021, 102.) Toimintojen varmistaminen ja kehittäminen on hyvin pitkälti suunnitelmien yhteensovittamista sekä eri rajapintojen yhdistämistä, tämän takia toimiva yhteistyö on kriittisessä roolissa organisaation varautumisen onnistumisen kannalta.

Materiaalinen varautuminen on yksi olennaisimpia osia pelastustoimen varautumisessa. Asiaa voidaan ajatella monesta eri näkökulmasta ja se käsittää huomattavasti erilaista ja vaihtelevaa materiaalia, jotka kuitenkin kaikki tukevat osaltaan mm. häiriönsietokykyä ja parantavat organisaation resilienssiä huoltovarmuuden näkökulmasta. (Hottinen 2021.) Materiaalisessa varautumisessa on tärkeää ottaa huomioon alueelliset erityispiirteet (Pelastustoimen materiaallinen varautuminen ja huoltovarmuushanke 2022). Varsinais-Suomen alueella huomioon otettavana asiana voitaisiin pitää laajaa saaristoaluetta ja sen muodostamia haasteita, kuten huonot liikenneyhteydet. Perinteisen materiaallisen varastoinnin lisäksi tulisi materiaalista varautumista ottaa enemmän huomioon jo eri kilpailutusten ja hankintojen yhteydessä sekä tuoda varautumiseen liittyviä ehtoja solmittaviin sopimuksiin. Materiaalisessa varautumisessa tärkeässä roolissa pidetään myös yhteistyötä alan toimijoiden kanssa, jotta resurssien ja materiaalien yhteiskäyttö saataisiin koordinoitua paremmin mm. pidempikieltoisissa häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa. (Hottinen 2021.)

Henkilöstön valmius ja tarpeellinen kouluttaminen on tärkeää, jotta toiminta myös häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa olisi mahdollisimman tehokasta ja osaavaa. Kouluttaminen erilaisiin tehtäviin, kuten väestönsuojelun näkökulmasta rauniopelastamiseen tai vaarallisten aineiden tiedusteluun ja merkitsemiseen lisää tietotaitoa, minkä kautta saadaan henkilöstön valmiutta parannettua haastavienkin tilanteiden tullessa eteen. Kouluttaminen yleisesti kaikissa tehtävissä nähdään merkittävänä osana, se auttaa ymmärtämään tilanteita niin ikään aktiivisessa pelastustoiminnassa kuin esimerkiksi varautumisen suunnittelussa (Ollila & Wiikinkoski 2021, 109). Henkilöstöön liittyvä varautuminen toteutetaan myös riittävillä henkilövarauksilla poikkeusolojen tarpeisiin nähden, asepalveluksen suorittaneelle henkilöstölle siis haetaan vapautusta aseellisesta palveluksesta ja heidät sijoitetaan pelastuslaitoksen määrättyihin tehtäviin suorituskyvyn ylläpitämiseksi. (Väestönsuojelun toimintamalli 2022, 20.)

Suunnitelmien ja yhteistyön koordinoinnissa korostuu harjoittelun merkitys. Erilaisten tilanteiden ja kehityskulkujen demonstrointi parantaa valmiutta kohdata tilanteet todellisessa tilanteessa. Harjoittelu nähdään myös olennaisena osana esimerkiksi alueellisen yhteistyön kehittämisessä, hyvin toteutetut harjoitustilanteet monesti paljastavat suunnitelmien aukkoja tai puutteita, kun niitä testataan käytännössä. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017.) Tällaisia viranomaistoimijoita yhdistäviä harjoituksia ovat mm. paikallispuolustusharjoitukset, joissa useampi toimija pääsee harjoittelemaan toimintaansa laajalla skaalalla (Tuominen 2022, 38). Sen lisäksi, että toimijat harjoittelevat yhdessä, tulisi organisaation suorittaa omia harjoituksiaan sisäisesti, jotta omat toimintamallit tulisivat tutuiksi.

Kyseiset osa-alueet ovat vain esimerkkejä pelastustoimen varautumisesta, varautuminen käsittää paljon myös erilaisia liikkuvia osia ja eri palvelualueilla on aina omat tarpeensa. Varautumisen tavoitteena on luoda tehokas ja toimiva järjestelmä, jonka avulla kyetään toimimaan nopeasti ja tehokkaasti poikkeusoloissa tai häiriötilanteessa sekä jatkamaan normaaleita tehtäviä mahdollisimman katkottomasti. (Sisäministeriö s.a.). Pelastustoimen varautumisen järjestely pohjautuu siis lainsäädäntöön, mutta tässäkin saattaa alueellisesti olla hyvin suuria eroja. Erot usein tulevat esiin henkilöstöresursseissa, jotka on kohdistettu varautumiseen ja väestönsuojeluun tai esimerkiksi kuntien valmiussuunnittelun tukemiseen osoitetuissa resursseissa. (Tuominen 2022, 17.) Opinnäytetyön toimeksiantajan mallina on kuitenkin varautumiseen ja väestönsuojeluun keskittynyt yksikkö, joka koostuu useammasta suunnittelijasta sekä valmiuspäälliköstä.

5.6 Tilannekuva varautumisessa

O'Brien ym. (2020) tarkastelivat tilannekuvan ja varautumisen kytkeytymistä yhteen. Jatkuvasti muuttuvan turvallisuusympäristön takia on tärkeää seurata yhteiskunnallisia ja kansainvälisiä tapahtumia sekä ilmiöitä. Tilanteiden kehityskulkujen seuranta on olennaisessa roolissa myös pelastustoimen varautumisen näkökulmasta. Tällä tavoin pystytään ajoissa varautumaan ja vastaamaan etenkin hitaammin kehittyviin uhkiin. Nopeasti kehittyvien uhkien tai tapahtumien jälkeen on taas syytä tarkastella varautumisen tasoa ja mieltä,

mitä olisi voitu tehdä paremmin. Näin pystytään myös yhteensovittamaan ja muokkaamaan olemassa olevia suunnitelmia organisaation sisällä tai muiden viranomaisten kanssa tarpeen mukaan. Tällä tavoin tilannekuvan muodostaminen ja analysointi kytkeytyy yhteen organisaation tai alueellisen varautumisen kanssa (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 11).

5.7 Kansainvälisyys

Väestönsuojelun ja varautumisen kansainvälisyys näkyy hyvin vahvasti pelastustoimessa Euroopan unionin kautta tulevana ohjauksena sekä yhteistyönä eri maiden välillä. Yhteistyötä helpottamaan on perustettu Euroopan unionin pelastuspalvelumekanismi. Sisäministeriö päättää pelastuspalvelumekanismiin kautta saapuvaan apupyyntöön ja siihen osallistumisesta kokonaisuudessaan. Pelastuspalvelumekanismi mahdollistaa avun antamisen monissa eri muodoissa. Näitä voivat mm. olla materiaallinen tai taloudellinen tuki tai vaihtoehtoisesti pelastushenkilöstön lähettämistä operaatioon. (Pelastustoimi s.a.) Kansainvälisen avun lähettämisessä ja vastaanottamisessa on myös vahva yhteys oikeanlaiseen tilannekuvaan, jotta onnettomuusalueelle saadaan parasta mahdollista apua, on oikean tilannekuvan jakaminen alueelta hyvin oleellista.

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

Luvussa kuusi kerrotaan tutkimukseen valitusta tiedonhankintamenetelmästä ja siitä, minkä takia kyseisen menetelmän koettiin soveltuvan parhaiten tähän tutkimustyöhön. Osiossa käydään myös läpi kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisiä periaatteita ja ominaisuuksia yleisellä tasolla. Työn menetelmänä käytettiin yhtä tiedonhankintamenetelmää, teemahaastattelua. Osa haastateltavista vastasi kirjallisesti kysymysrungossa esitettyihin kysymyksiin, mutta suurimman osan kanssa haastattelut toteutettiin teemahaastatteluin Microsoft-Teamsin välityksellä. Haastatteluiden tavoitteena oli saada tietoa muiden asiantuntijoiden ja organisaatioiden toimintatavoista tilannekuvan kokoamisen ja analysoinnin suhteen sekä keskustella tilannekuvan roolista siviilivalmiuden näkökulmasta.

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tavoitteena ja alkuperänä on usein asioiden kuvaaminen mahdollisimman todellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ajattelemaan, että todellisuus on moninainen, se voi sisältää erilaisia ideoita sekä ajatuksia, eikä tutkittavalle asialle ole pelkästään yhtä oikeaa vastausta. Tutkimusmuodon rikkautena voidaankin pitää sitä, että tutkittavaa aihetta käsitellään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, tämä mahdollistaa erilaisten näkemysten yhdistelyn tutkijan mielessä ja kattavan käsityksen saavuttamisen tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.) Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä tiedonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset haastattelut, kyselyt tai useista asiakirjoista ja dokumenteista kerätty tieto, mitä pystytään vertaamaan rinnakkain tai yhdistelemään muilla tavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 61.)

Ihmisten tuntemukset ja havainnot koetuista asioista ovat suuressa roolissa laadullisessa tutkimuksessa. Näiden koottujen tuntemusten tai havaintojen kautta pystytään usein löytämään niitä asioita, joita pidetään tärkeinä ja merkityksellisinä tutkittavan asian kannalta. Laadullisessa tutkimuksessa ei pidetä tärkeänä kerätä otannaltaan suurta aineistoa eli esimerkiksi haastateltavien määrä ei yksinään määrittele tutkimuksen laadullisuutta tai luotettavuutta. Haastatteluiden sisältö ja kokonaisuus nousee enemmän laadullisessa tutkimuksessa korkeampaan arvoon. (Vilkka 2021, 105.)

Opinnäytetyön olisi myös voinut toteuttaa kvantitatiivisin menetelmin, mutta työssä päädyttiin kuitenkin laadulliseen menetelmään sen takia, että aihe on melko empiirinen ja se myös sisältää asioita, joista ei löytynyt aiempaa tutkimustietoa. Tämän takia koettiin laadullisen menetelmän puolistrukturoitujen haastatteluiden muodossa olevan hyvä vaihtoehto opinnäytetyöhön, koska uskottiin haastatteluissa nousevan esille myös sellaisia asioita, joita ei olisi osattu suoraan kysyä haastateltavalta. Menetelmän valinnan vuoksi opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden kattavuus myös lisääntyi ja luotettavuus parani.

6.2 Haastattelu

Tutkimuksissa haastattelu on usein käytetty menetelmä, kun halutaan selvittää ihmisten ajatuksia ja toimintatapoja. Haastattelun perusideana on kysyä asianosaiselta kysymyksiä, joilla saadaan parhaiten tietoa hänen ajattelustaan ja toiminnastaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 62–63.)

Haastattelu on hyvä tutkimusmenetelmä esimerkiksi seuraavista syistä: Haastattelu antaa mahdollisuuden sijoittaa haastateltavan ajatuksia laajempaan kontekstiin, haastattelulla voidaan kartoittaa paremmin jotain uutta ja tuntematonta aihetta, josta ei vielä osata ennustaa vastausten suuntia ja haastattelulla voidaan syventää saatavia tietoja esim. Perusteluja mielipiteisiin tai näkemyksiin. (Hirsijärvi & Hurme 2022).

Erilaisia haastattelumenetelmiä ovat esimerkiksi: Avoin haastattelu, ryhmähaastattelu, teemahaastattelu, strukturoitu haastattelu ja puolistrukturoitu haastattelu.

Avoin haastattelu tarkoittaa nimensä mukaisesti sitä, että haastattelu on täysin avoin ja siinä ei ole minkäänlaista runkoa. Avoimessa haastattelussa keskustelu etenee täysin vapaasti tietyn aiheen ympärillä.

Ryhmähaastattelu tarkoittaa haastattelutilanteen toteutumista ryhmässä yleisen keskustelun omaisesti vapaasti ja avoimesti.

Teemahaastattelu tarkoittaa tiettyjen ennalta määritettyjen teemojen sisällä käytävää haastattelua, joka on kuitenkin muuten vapaamuotoinen.

Strukturoitu haastattelu tarkoittaa tiettyä tarkkaa kysymysjoukkoa, joihin on myös valmiit vastausvaihtoehdot.

Puolistrukturoidussa haastattelussa sen sijaan on valmiit kysymykset, mutta niihin voidaan vastata avoimemmin keskustelun omaisesti. (Saaranen-Kauppi & Puusniekka 2006).

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitiin haastattelu tutkimuksen kattavuuden parantamiseksi ja sen vuoksi, että opinnäytetyössä tutkittiin aihetta, joka on jokseenkin uusi ja monimuotoinen, jonka vuoksi aihetta ei tunnettu läpikotaisin.

Erilaisista haastatteluvaihtoehdoista pohdittiin käytettävää menetelmää strukturoidun ja puolistrukturoidun haastattelunmenetelmän väliltä, koska tiedossa oli useita selkeitä kysymyksiä liittyen tutkimusongelmiin, joihin haluttiin vastauksia. Opinnäytetyössä päädyttiin, kuitenkin puolistrukturoituun haastattelumenetelmään, koska menetelmä mahdollistaa joustavan lähestymistavan haastateltavaan, koska sitä käyttämällä voidaan sopeuttaa haastattelukysymyksiä vastaamaan paremmin haastateltavan antamia vastauksia ja tutkimuksen tarkoitusta. Nähtiin myös, että validiteetin kannalta oli parempi, että kysymyksiä voitiin tarvittaessa tarkentaa tai selventää, jos haastateltavat eivät heti niitä ymmärtäneet oikein.

6.2.1 Haastattelun analysointi

Haastatteluiden suorittamisen jälkeen aineisto pitää analysoida, jotta siitä voidaan tutkimuksessa tehdä jotain johtopäätöksiä ja tätä kautta hyötyä tutkimuksellisesti. Ennen analysointia kuitenkin haastattelumateriaali pitää litteroida, eli kirjoittaa puhtaaksi tekstiksi, jotta sitä voidaan analysoida selkeästi ja johdonmukaisesti. Litteroinnin jälkeen tekstiä voidaan muuten käsitellä sen selkeyttämiseksi esimerkiksi koodaamalla, joka tarkoittaa tekstin osien korostamista, värittämistä tai muuten merkitsemistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Litteroidun materiaalin analysoinnissa voidaan käyttää useita eri menetelmiä, joita ovat esimerkiksi tyypittely, erittely, kvantifiointi ja teemoittelu. Nämä mahdollistavat aineiston tehokkaan käytön ja sen varmistamisen, että johtopäätökset ovat valideja ja varmasti koko materiaali on käytetty johtopäätöksen tekemiseen.

Tyypittely tarkoittaa aineiston analysointimenetelmää, jossa aineisto jaetaan ryhmiin sen perusteella, miten eri havainnot tai muuttujat eroavat toisistaan. Tyypittelyssä pyritään löytämään yhtäläisyyksiä ja eroja havaintojen välillä sekä tunnistamaan mahdollisia poikkeamia tai epätavallisia havaintoja. Erittely tarkoittaa menetelmää, jossa aineisto jaetaan pienempiin osiin, jotta voidaan selvittää miten ne vaikuttavat yhdessä tai mitkä osista ovat merkittäviä tutkittavan aiheen kannalta.

Kvantifiointi tarkoittaa analysointimenetelmää, jossa aineiston piirteitä tai mahdollisia arvoja muutetaan numeerisiksi arvoiksi tai luvuiksi, jotta voidaan havaita mahdollisten muuttuja ja vertailla niitä tilastollisin keinoin.

Teemoittelu tarkoittaa menetelmää, jossa aineisto jaetaan erilaisiin esiintyviin teemoihin, jotka johtuvat tutkimusongelmista. Teemoittelu helpottaa aineiston jäsentämistä yksinkertaisemmaksi ja selkeämmäksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Opinnäytetyössä päädyttiin käyttämään litteroinnin ja koodaamisen jälkeen analysoinnissa sisällönanalyysimenetelmää ja kvantifiointimenetelmää. Sisällönanalyysimenetelmää päädyttiin käyttämään, jotta haastatteluiden aineistosta saatiin tuotua esiin yhtäläisyyksiä, eroja ja teksti saadaan tiivistettyä. Kvantifiointia päädyttiin käyttämään, jotta haastatteluiden vastauksista saatiin tuotua esiin näkemyseroja selkeämmin.

6.3 Tutkimuksen toteutus

Alaluvussa 6.3 käydään läpi tutkimusprosessia, kuinka aihe valittiin ja miten prosessi toteutettiin käytännössä. Tutkimusprosessissa käytettiin puolistrukturoitua haastattelua tutkimusmenetelmänä ja näiden kautta pyrittiin saamaan vastauksia tutkimusongelmaan ja sen pohjalta laadittuihin tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyön prosessi käynnistyi ensimmäisen kerran vuonna 2021 aiheen ideoinnilla. Lopullinen tutkimusaihe varmistui joulukuussa 2022, jonka jälkeen tilaajan kanssa alustavasti sovittu aihe varmistettiin opinnäytetyön ohjaajan kanssa. Opinnäytetyön varsinaisen tuottamisen lyhyen aikataulun takia eri vaiheet tulivat olemaan suhteellisen lähellä toisiaan ja joitain vaiheita tulitaisiin tekemään myös päällekkäin toistensa kanssa.

Opinnäytetyön viitekehystä kirjoitettiin samalla, kun suunniteltiin haastatteluissa käytettävää kysymysrunkoa. Kysymykset muodostuivat myös osaltaan siltä pohjalta, että mitä tietoja ajateltiin tarvittavan työn tuotokseen eli analysointityökaluun. Tarkoitus oli myös käyttää samaa kysymysrunkoa kaikissa haastatteluissa, jotta loppuvaiheessa analysointi olisi osittain myös helpom-

paa. Kun haastattelurunko oli hahmoteltuna valmiiksi, lähestyttiin saatekirjeellä sellaisia organisaatioita ja niiden edustajia, joilla uskottiin tai tiedettiin olevan kokemusta tutkittavasta aiheesta.

Alun perin pyrittiin kymmenen haastattelun järjestämiseen, mutta lopulta saatiin sovittua seitsemän haastattelua. Tämä johtui siitä, että kaikki ehdokkaat eivät vastanneet haastattelupyyntöön. Seitsemän haastattelun koettiin kuitenkin riittävän jo hyvin kattavan aineiston saamiseksi ja tyytyväisiä oltiin myös siihen, millaisia asiantuntijoita haastatteluihin saatiin. Haastattelut sovittiin pidettäväksi kaikkien kanssa helmi-maaliskuun aikana, tällä tavoin opinnäytetyön tekijöille jäi vielä aikaa aineiston läpikäymiseen ja analysointiin.

Haastattelut toteutettiin pääosin yksilöhaastatteluina etäyhteydellä Microsoft Teams- sovelluksen avulla. Etäyhteydellä järjestettäviin haastatteluihin päädyttiin puhtaasti aikataulujen ja pitkien välimatkojen takia, etäyhteys helpotti aikataulujen sopimista ja sen lisäksi se mahdollisti haastatteluiden tallentamisen käytettävän sovelluksen avulla. Tallentamiseen pyydettiin aina lupa haastateltavalta heti haastattelun aluksi. Kaksi osallistujaa vastasi kysymyksiin kirjallisesti sähköpostilla etukäteen, joista toinen kuitenkin osallistui vielä Teamsin välityksellä tehtyyn haastatteluun. Yhden organisaation kanssa tehtiin yksilöhaastattelun suhteen poikkeus, kun he ilmoittivat, että kaksi henkilöä haluaisi osallistua haastatteluun, tämän ei kuitenkaan nähty vaikuttavan merkittävästi opinnäytetyön lopputulokseen, vaan se enemmänkin toi lisäarvoa kyseiselle haastattelulle. Haastatteluiden kesto vaihteli välillä 40–60 min.

Haastatteluihin osallistui eri organisaatioiden edustajia, joilla pääasiassa kaikilla oli enemmän tai vähemmän kosketuspintaa tilannekuvan muodostamiseen sekä siviilivalmiuteen. Tutkimuksessa haastateltiin kolmen eri pelastuslaitoksen edustajaa. Muut osallistujat olivat seuraavista organisaatioista: Huoltovarmuuskeskus, Kriisinhallintakeskus ja Sisäministeriön pelastusosasto. Tarkoituksena oli saada sellaisia osallistujia eri organisaatioista, joiden tiedot ja osaaminen olisivat riittävällä tasolla aiheeseen nähden. Kaikkien haastateltavien kanssa sovittiin, että heidän henkilöllisyytensä pysyy anonyyminä, mutta osa antoi luvan kuitenkin käyttää organisaation nimeä tutkimuksessa.

Haastatteluihin laadittuja kysymyksiä oli yhteensä kymmenen ja ne käsittelivät tilannekuvan muodostamista sekä merkitystä mm. siviilivalmiudessa. Lisäksi niiden avulla pyrittiin saamaan vastauksia siihen miten eri organisaatiot analysoivat tilannekuvaa ja millaisista lähteistä tai alueilta tietoa kerätään. Kysymysten kautta saatiin aikaan hyvää keskustelua ja kattavia vastauksia tilannekuvan muodostamisesta ja analysoinnista yleisesti sekä myös organisaatio kohtaisesti. Haastatteluiden kysymysrunko löytyy tämän dokumentin liitetiedostoista.

Haastatteluiden toteuttamisen jälkeen suoritettiin jokaisen haastattelun litterointi. Litteroinnin avulla saatiin kokoon tekstimassa, jota pystyttiin helpommin analysoimaan monilla tavoilla ja erilaisista näkökulmista. Tällä tavoin kyettiin myös paremmin vertaamaan haastatteluita keskenään sekä etsimään samankaltaisuuksia. Tärkeintä oli myös pystyä erottamaan osallistujien havaintoja tilannekuvan muodostamisesta ja analysoinnista sekä niiden muodostamista haasteista. Tämän lisäksi pyrittiin keräämään ja muotoilemaan käytännön ideoita, miten toimeksiantajan organisaatio pystyisi omaa tilannekuvatoimintaa kehittämään. Kysymyksissä sivuttiin myös termistön käyttöä mm. siviilivalmiuden osalta ja osallistujilta tiedusteltiin, että miten he mieltävät kyseisen termin ja sen käyttämisen yleisesti sekä mikä sen merkitys tilannekuvassa voisi olla.

7 TULOSTEN RAPORTOINTI

Luvussa 7 käsitellään haastatteluiden tuloksia, sekä analysoidaan vastauksia käyttäen kvantifiointimenetelmää. Menetelmän avulla havainnollistetaan sekä lisätään vastausten tulkinnan luotettavuutta. Haastateltavien vastaukset litteroitiin sekä tiivistettiin raportointiin niin, että saatiin koottua oleellisimmat vastaukset yhteen ja samalla saatiin tarpeeton tieto karsittua pois analysoinnin helpottamiseksi. Haastateltavien toiveesta sekä tutkimuksen tekijöiden päätöksestä, tulokset raportoidaan anonymisti, ainoastaan organisaatioiden nimiä käytetään tarvittaessa.

7.1 Kysymykset

- 1. Minkälainen tausta sinulla on liittyen tilannekuvaan tai siviilivalmiuteen/pelastustoimen väestönsuojeluun liittyen?**

Haastateltavia oli yhteensä seitsemän ja kaikki heistä olivat työskennelleet pidemmän aikaa erilaisissa asiantuntijatehtävissä. Työtehtävät ja taustat vaihtelivat pelastustoimen asiantuntija- ja johtotehtävistä erilaisiin siviilikriisinhallinnantehtäviin sekä tilannekuvan laadintaan ja analysointiin, näkemystä saatiin myös tilannekuvan lainsäädännölliseen näkökulmaan liittyen. Esiin nousi joidenkin haastateltavien kohdalla toimiminen kansainvälisissä tehtävissä ja sieltä saatu kokemus tilannekuvan parissa työskentelystä.

2. Mistä mielestäsi hyvä tilannekuva koostuu ja mitä tilannekuva ylipäätään sinun mielestäsi tarkoittaa?

Haastateltavien mielestä hyvä tilannekuva koostuu organisaatiolle tai toimialalle kohdistuvasta relevantista ja luotettavasta tiedosta. Sen tulisi sisältää päätöksentekoa tukevaa kriittistä tietoa, lisäksi se voidaan jakaa vähintään kahdelle eri tasolle, operatiivinen ja strateginen tilannekuva. Tärkeänä pidettiin myös moniviranomaisympäristössä toimivien organisaatioiden tilannekuvan yhteneväisyyttä sekä päällekkäisyyksien ja puutteiden tunnistamista. Vastauksissa nousi myös esiin epäoleellisen tiedon karsiminen tilannekuvasta pois sekä se, että tilannekuvan keräämisellä tulisi olla selkeä tavoite ja tarkoitus.

Tilannekuva termin kuvattiin tarkoittavan toimintaympäristön ja riskien jatkuvaa analysointia, uhkaskenaarioon tai tehtävään perustuvaan tilanneseurantaan, jonka avulla hankitaan sekä analysoidaan tietoa uhkaan varautumisesta tai tehtävän suorittamista varten. Vastauksissa nousi myös esiin tilannekuvaan liittyvän termistön eroavaisuudet toimijoiden välillä, sotilaskäytössä tilannekuvatasojen termit saattavat esimerkiksi erota jonkun muun viranomaisen käyttämiin tilannekuvatasoihin. Tilannekuvan nähtiin luovan pohjan päätöksenteolle ja, että se tuottaisi lisäarvoa sisältävää informaatiota omassa toimintaympäristössä toimimiseen sekä sen kehittämiseen ja ilmiöiden ennakointiin. Vastausten jakautuminen esitetään alla olevassa taulukossa.

Taulukko 2. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 2.

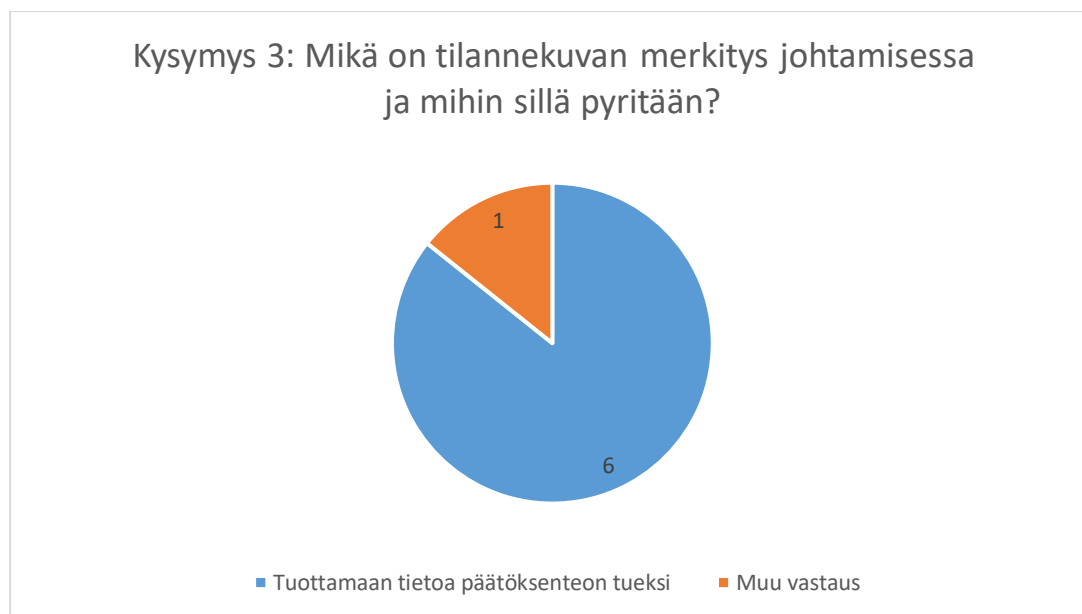
3. Mikä on mielestäsi tilannekuvan merkitys johtamisessa/mihin tilannekuvan ylläpidolla pyritään?

Tilannekuvaa pidettiin kriittisenä työkaluna tehokkaalle ja toimivalle johtamiselle. Monen haastateltavan mielestä tilannekuva on yksi päätöksenteon tärkeimpiä tukipilareita. Oleellisena pidettiin myös tilannekuvan merkityksen kannalta, että tietoa kyetään vaihtamaan muiden toimijoiden kanssa ja tätä kautta tarvittaessa täydentämään omaa tilannekuvaa. Yleisesti merkitys kiteytyi siihen, että mitä parempi tilannekuva on sitä parempia ja loogisempia päätöksiä johtaja kykenee tekemään, eli antaa mahdollisuuden tiedolla johtamiseen.

Haastateltavien mielestä tilannekuvan ylläpidolla pyritään ensisijaisesti tarjoamaan oikeaa ja luotettavaa tietoa päätöksenteon tueksi. Strategisella tasolla tilannekuvan ylläpidolla nähtiin pyrittävän havaitsemaan keskinäisriippuvuuksia sekä heijastevaikutuksia esimerkiksi toisten toimialojen kanssa ja ennakoimaan paremmin ilmiöiden kehityskulkuja. Uhkien ja vaarojen sekä vaikuttimien tunnistaminen ennakoivasti miellettiin liittyväksi tilannekuvan ylläpitoon vahvasti. Vastauksissa nousi myös esille resurssien tehokkaampi ohjaaminen ja päällekkäisen työnteon välttäminen, lisäksi koettiin tilannekuvan laatijan ja analysoijan näkökulmasta olevan tärkeää, että minkä takia hän tilannekuvaa kootaan. Tässä nähtiin tarpeelliseksi pystyä osoittamaan konkreettisia asioita,

joihin tilannekuvan ylläpidon kautta on päästy, jotta työntekijä näkisi työnsä vaikutukset mahdollisesti paremmin. Vastausten jakautuminen on esitetty alla olevassa taulukossa.

Taulukko 3. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 3.

4. Mikä on mielestäsi tilannekuvan merkitys siviilivalmiuden näkökulmasta ja mitä siviilivalmius mielestäsi tarkoittaa?

Haastatteluissa todettiin, että siviilivalmiuden näkökulmasta tilannekuvan merkitys on yhtä lailla kriittinen. Vastauksissa tuli myös esiin, että siviilivalmiuteen liittyvillä toimijoilla tulisi olla omaan toimintaansa perustuva tilannekuva, jolla kyettäisiin ennakoimaan siviilivalmiuteen liittyvissä asioissa sekä harjoittamaan yhteistyötä tarvittavien toimijoiden välillä. Esimerkkinä nostettiin pelastuslaitoksen näkökulmasta selvyys erilaisista kehityskuluista, joissa normaali-toiminnan aikana vaaditaan ulkopuolisia suorituskykyjä, kuten laajempia väestönsiirtoja yhtä aikaa normaalien päivittäistoimintojen kanssa.

Siviilivalmius terminä miellettiin erilaisin tavoin haastatteluiden aikana. Osa haastateltavista ei osannut antaa suoraa vastausta kyseiselle termille, vaan mielsi sen esimerkiksi koskevan väestönsuojelua. Suurimman osan vastauksista kuitenkin ilmeni, että termin koetaan olevan suurempi ja laajempi käsite, joka kattaa niin väestönsuojelun kuin varautumisenkin, mutta myös huoltovarmuuden. Termin koettiin olevan käsite kaikelle sille toiminnalle, johon ei suora-

naisesti liitty sotilaalliset viranomaiset tai valtiontoimijat, mutta välillisesti kuitenkin. Se nähtiin yhteiskunnan kokonaisvaltaista resilienssiä kuvaavana käsitteenä, jolla pyritään vastaamaan erilaisiin häiriö- tai poikkeusolojen tilanteisiin.

Taulukko 4. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 4a.

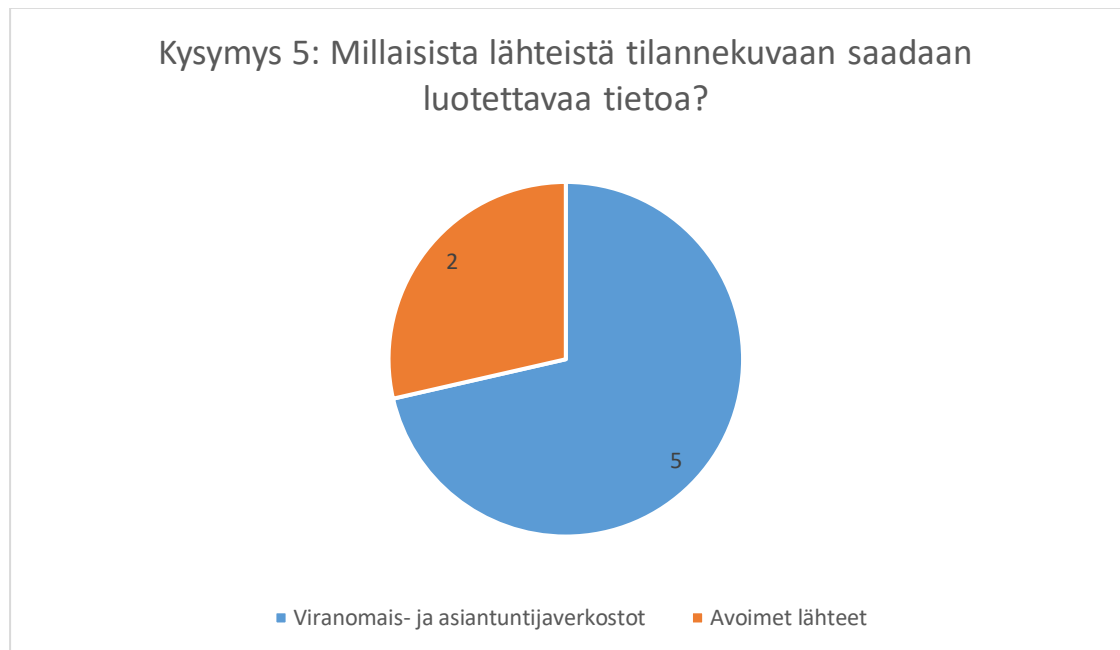
Taulukko 5. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 4b.

5. Millaisista lähteistä tilannekuvaan saadaan luotettavaa tietoa? Nimeä esimerkkejä?

Haastatteluiden vastauksissa korostui erilaiset yhteistyöfoorumit ja asiantuntijaverkostot, joissa tietoa jaetaan aktiivisesti. Kaikki vastaajista korosti enemmän viranomaislähteitä ja muita verkostoja, mutta kaksi haastateltavista nosti myös esille kansainväliset lähteet, kuten YK:n tai EU:n tuottamat erilaiset tietopalvelut. Oleellisena kuitenkin pidettiin sitä, että tunnistetaan millaista tietoa omaan tilannekuvaan, tarvitaan ja mistä näkökulmasta tilannekuvaa laaditaan. Luotettavan arvioinnin nähtiin jäävän tilannekuvan tekijän vastuulle, mutta myös nostettiin esiin, että miten epäluotettavistakin lähteistä pystytään tekemään luotettavia, kun niiden yhteyteen laaditaan varmennusmenetelmiä. Varmennusmenetelmistä annettiin esimerkkinä tiedon vahvistaminen useammasta eri lähteestä. Yhdessä haastattelussa nousi esiin primääri ja sekundääri lähteisiin perustuva ajattelu, jossa primääri edustaa omassa toiminnassa havaittuja asioita ja sekundääri on tietoa, joka on esimerkiksi saatu viranomaisyhteistyön kautta. Haastattelussa myös todettiin, että tieto ei lähtökohtaisesti voi perustua pelkästään julkisiin lähteisiin, koska tällöin se on jo monesti vanhentunutta tietoa.

Taulukko 6. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 5.

6. Millä keinoilla tilannekuvaan liittyvää tietoa ja ilmiöitä voi koota mielestäsi parhaiten? (Ohjelmistot, työkalut jne.)

Haastateltavien vastauksissa nousi esiin yhteiset foorumit tai alustat, johon tietoa pystyttäisiin keräämään. Tämän jälkeen tietoa kokoavan organisaation

tulisi muodostaa jonkinlainen raportti, jota eri toimialat kykenisivät hyödyntämään. Yhteisen alustan haasteiksi nähtiin kuitenkin osittain lainsäädännölliset esteet sekä resurssikysymykset. Huoltovarmuuskeskuksen tilannekuvassa oli päädytty sektorikohtaiseen ajattelumalliin sekä sen kautta laajemman ja yleisemmän tilannekuvan muodostamiseen. Suoranaisia työkaluja vastauksissa ilmeni ainoastaan Microsoft Officen tarjoamien sovellusten kautta eli esimerkiksi Excel- tai Word-tiedostojen pohjalle koottavaa tietoa. Tekoälyn hyödyntämisestä heräsi myös keskustelua joidenkin haastatteluiden aikana ja etenkin siitä, miten sitä pystyttäisiin analysoinnissa hyödyntämään. Avointen lähteiden seurantaan ehdotettiin Googlen tarjoamia työkaluja, joiden avulla uutislähteitä kyetään suhteellisen vaivattomasti seuraamaan.

Taulukko 7. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 6.

7. Miten tilannekuvaan liittyvää informaatiota voi mielestäsi arvioida systemaattisesti? Eli mitä numeerisia arvoja esimerkiksi?

Kolmen Haastateltavan mielestä tilannekuvaa ei ole välttämättä parasta arvioida ainoastaan numeraalisesti vaan tarvitaan myös kvalitatiivinen arvio. Molempien näistä nähtiin tukevan toisiaan, kunhan ne osataan avata riittävän hyvin. Vastauksissa nousi useasti esille liikennevalomallit, joiden avulla tilanteen tai ilmiön vaikutusta kyetään havainnollistamaan. Neljän haastateltavan mielestä tilannekuvan tulisi sisältää indikaattoreita eli jonkinlaisia hälytystasoja,

tätä ajattelumallia koettiin pystyttävän soveltamaan esimerkiksi liikennevalomallin kanssa yhdessä. Tilannekuvaan koettiin myös tarvittavan kategorioita, joiden avulla vaikutuksia pystytään arvioimaan, yhtenä esimerkkinä nostettiin esille aika – miten pitkään pärjätään tietyssä tilanteessa. Tilannekuvan arvioinnissa pidettiin tärkeänä jatkuvuutta eli systemaattisuuden nähtiin muodostuvan silloin, kun tilannekuvan keruu ja arviointi on osa päivittäisiä prosesseja.

Taulukko 8. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 7.

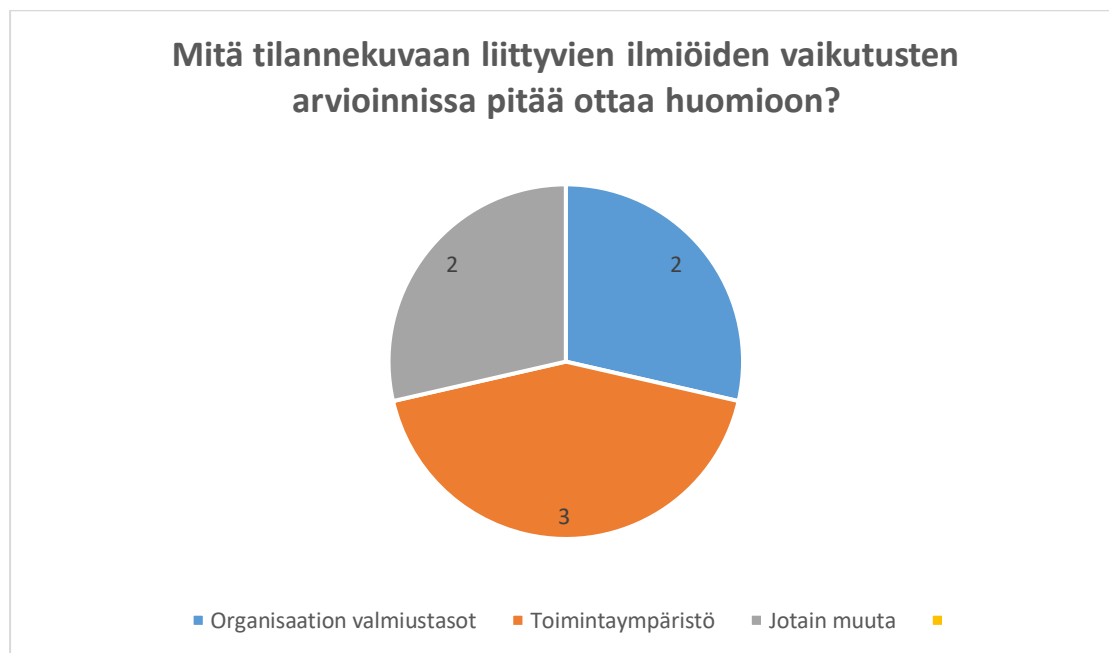

8. Mitä tilannekuvaan liittyvien ilmiöiden vaikutusten arvioinnissa pitää ottaa huomioon? (Esim. omat resurssit varautumisen suhteen?)

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että tilannekuvan ylläpito ja laadinta vaatii jo itsessään resursseja, jotta siitä saadaan paras mahdollinen hyöty organisaatiolle. Kaksi haastateltavaa totesi vaikutusten arvioinnissa oleellista olevan, että organisaation valmiustasot otetaan huomioon, koska nämä yleensä sisältävät jonkinlaisen vasteen ja resurssin määrittelyn ennalta eli millaisia toimenpiteitä jokin tilanne vaatii. Kolmessa haastattelusta korostettiin oman toimintaympäristön tuntemusta ja sitä, että miten tilannekuvan avulla tunnistettuihin ilmiöihin pystytään vastamaan riittävin resurssein ja onko organisaatiolla kykyä vastata ilmiöön? Yksi haastateltavista sanoi, että esimerkiksi pelastuslaitoksen näkökulmasta on epäoleellista pitää yllä CBRNE-tilannekuvaa, jos laitoksella ei ole kykyä toimia CBRNE-tilanteessa. Tiedon jakaminen nousi myös

kysymyksen aikana esille yhden haastateltavan kanssa. Haastateltava totesi, että turvallisuuden näkökulmasta on hyvin oleellista saada tieto kulkemaan tilannekuvassa tunnistetusta ilmiöstä niille, joihin ilmiö esimerkiksi kenttätoiminnassa vaikuttaa.

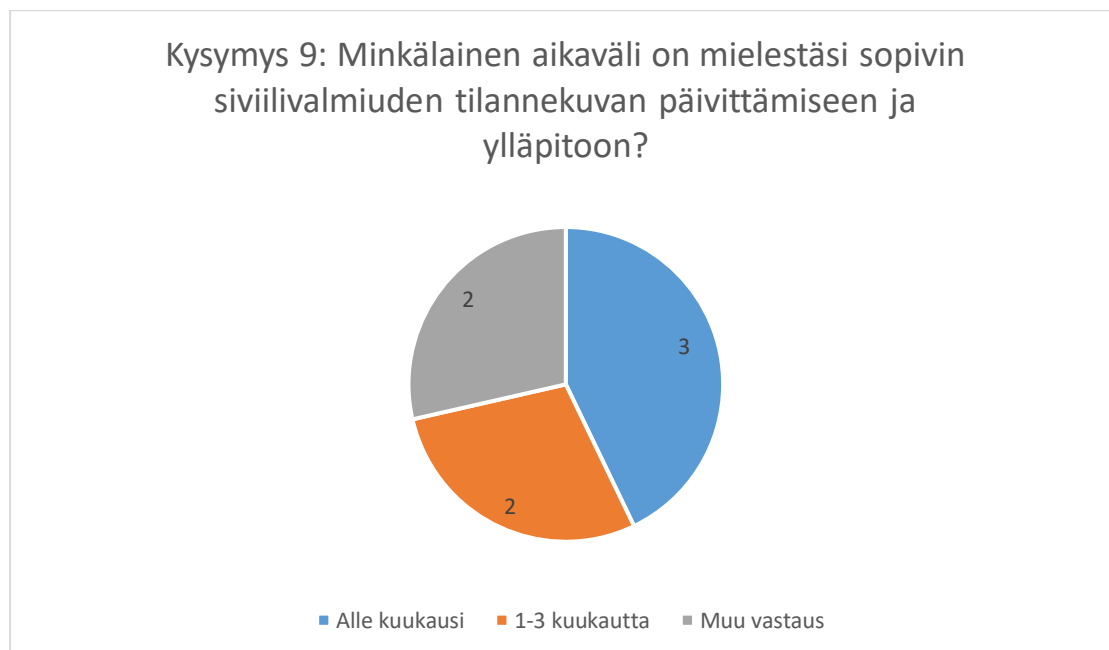
Taulukko 9. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 8.

9. Minkälainen aikaväli on mielestäsi sopivin siviilivalmiuden (ei-operatiivisen) tilannekuvan päivittämiseen ja ylläpitoon?

Kaikki haastateltavat ajattelivat yhtenäisesti siitä, että tilannekuvaa tulisi ylläpitää jatkuvasti taustalla. Raportointiväli kuitenkin vaihteli viikoista kuukausiin, riippuen hyvin paljon tilanteen luonteesta. Haastatteluissa nousi esimerkiksi esille, että normaalivalmiudessa tilannekuvan päivittämiseen sopiva aikaväli olisi kvartaaleittain ja tehostetun seurannan aikana yksi kuukausi. Kolme haastateltavaa totesi, että jo viikon tai kahden välein tuotetut raportit tulisivat tarpeeseen. Kaksi muuta vastasivat muista poiketen, toisen mielestä tilannekuvaa tulisi laatia jatkuvasti ja toinen sanoi sopivan aikavälin olevan kolmesta kuukaudesta puoleen vuoteen, riippuen tilanteesta. Kvartaali- ja kuukausiraportointia suosivat kaksi haastateltavaa, mutta kaikki korostivat, että tason ja tilanneseurannan aikavälin tulisi adaptoitua tilanteen ja mahdollisen uhkaskeenaarion mukaan.

Taulukko 10. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 9.

10. Kuinka laajalta alueelta yksittäisen pelastuslaitoksen (alueellisen toimijan) tulee kerätä tilannekuvatietoa?

Kaikissa haastatteluissa korostui oman toimialueen sisältä kerättävä tieto, eli pelastuslaitoksen näkökulmasta koko maakunnan alueelta. Useampi oli myös sitä mieltä, että tiedonkeruuseen pitäisi lisäksi liittää viereisten maakuntien seuranta sekä yhteistyö naapurilaitosten kanssa tiedonvaihdon suhteen, jotta esimerkiksi hiljaiset signaalit havaittaisiin ajoissa. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että varsinkin siviilivalmiuden näkökulmasta tilannetta tulisi seurata myös kansainvälisesti ja arvioida näitä laajempia kokonaisuuksia myös paikallisella- sekä organisaatiotasolla.

Yksi haastateltavista nosti esiin koko tiedonkeruuprosessin ja etenkin sen, että kaikki organisaatioissa välittäisivät omia havaintojaan kentältä tai siltä toimialueelta, jossa työskentelee. Haastateltavan mielestä olisi tärkeää saada yhtenäistettyä koko prosessia niin, että siiloutuneisuus organisaatioiden sisällä saataisiin pois ja kaikki kokoaisivat omasta toiminnastaan tietoa yhteen paikkaan, josta sitä sitten välitettäisiin tarvittaessa eteenpäin niille, joita tieto koskettaa.

Taulukko 11. Vastausten jakautuminen kysymyksessä 10.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Tilannekuva

Haastatteluiden tulosten ja teorian perusteella tilannekuva käsitteenä tarkoittaa jatkuvaa toimintaympäristön ja riskien tarkkailua sekä analysointia tai tiettyyn tehtävään perustuvaa tilanneseurantaa. Tuloksista ilmenee, että tilannekuva saatetaan mieltää nimenomaan uhkaskenaarioihin tai uhkiin perustuvaksi seurannaksi. Tämä kuitenkin muodostaa omanlaisensa ongelman, koska varsinainen tunnistettu uhka saatetaan huomata vasta melko myöhään. Uhka, jonka koetaan koskettavan omaa organisaatiota, on voinut kehittyä eri ilmiöiden kautta hitaammalla syklillä. Jos organisaatio toteuttaisi ilmiöiden seurantaan jo pidemmältä aikaväliltä, voisi varsinaisen uhkan muodostuminen olla jo estetty, tämä tietysti vaatisi tilannekuvan pohjalta tehtyä ennakoivaa päätöksentekoa.

Haastattelujen vastausten perusteella tilannekuvan määrittely miellettiin joissain tapauksissa osittain hankalaksi, koska käsitteet eri toimialojen välillä vaihtelevat melko paljon. Tämä tukee omalta osaltaan käsitteen teoriaa, koska yleisesti tilannekuva termin käyttö riippuu siitä, missä kontekstissa sitä käytetään tai kuka sitä käyttää. Toivonen ja Nyberg (2022) toteavat myös, että pelastustoimen osalta tilannekuva termin käyttö on tällä hetkellä melko epäselvä

ja se aiheuttaa omalta osalta haasteita myös yhteisen ”tilannekuvatuotteen” muodostamiselle.

Haastatteluiden tulokset tukevat myös sitä, että tilannekuvaan sisältyy useampia tasoja, joista usein viranomaiskäytössä saattaa olla operatiivinen ja strateginen tilannekuva. Tulosten ja teorian pohjalta pystyttiin päättämään, että operatiivinen ja strateginen tilannekuva ymmärrettiin melko samalla tavalla. Toivonen ja Nyberg (2022) ovat esittäneet operatiivisen tilannekuvan samalla tavalla kuin haastateltavatkin näkivät sen olevan enemmän sidoksissa käynnissä olevaan tehtävään ja ominaisuutena pidettiin tilannetiedon eli akuutista tilanteesta muodostuvan tiedon jakamista välittömästi sekä tilannekuvan päivittymistä nopeammalla syklillä. Strategisen tilannekuvan koettiin olevan pidemmän aikavälin tilannekuvaa, jonka avulla pyritään tuottamaan tietoa päätöksenteon tueksi esimerkiksi varautumisen tai ylipäätään tilanteiden ennakoinnin parantamiseksi. Strategisen tilannekuvan nähtiin myös antavan paremmat mahdollisuudet esimerkiksi yhteiskunnallisten trendien seuraamiselle pidemmällä aikavälillä tai keskinäisriippuvuuksien havainnoinnille (Huoltovarmuuskeskus 2023).

8.1.1 Merkitys johtamisessa

Haastattelutulokset ja teoria osoittavat, että tilannekuvan merkitystä voidaan pitää erittäin kriittisenä ja oleellisena työkaluna toimivalle ja loogiselle päätöksenteolle. Tilannekuva antaa johtajalle paremman lähtökohdan toteuttaa hankaliakin päätöksiä, sekä edesauttaa mahdollisten heijastevaikutusten havaitsemista ajoissa. Hakala (2021) toteaa, että oikeanlainen tilannekuva ja sen jakaminen yhteistyökumppaneiden välillä parantaa yhteistyötä sekä auttaa toimijoita havaitsemaan sekundäärisiä ilmiöitä, sekundäärisillä ilmiöillä tarkoitetaan tässä tapauksessa muiden toimijoiden tilannekuvasta poimittuja asioita, joiden voidaan nähdä vaikuttavan organisaation omaan toimintaan. Samaa mieltä olivat myös opinnäytetyöhön osallistujat, he nostivat asian esiin hiljaisten signaalien havainnoinnilla. Hiljaisten signaalien havainnointia voidaan kuitenkin suorittaa omassakin tilannekuvassa, tämä yleensä perustuu pidemmän aikavälin seurantaan jostain ilmiöstä, mutta ei välttämättä ole sidoksissa pelkästään sekundäärisistä lähteistä saatuun tietoon.

Varautumisen näkökulmasta strategisen tilannekuvan merkitystä voidaan myös pitää hyvin oleellisena. Tärkeää on, että tilannekuvan kautta muodostuu mahdollinen näkymä tulevaan ja, että se aiheuttaa jonkinlaisten indikaattorien värähtelyä suuntaan tai toiseen. Ennakointi ja jonkinlainen näkymä helpottaa reagointia sekä etenkin antaa aikaa toimenpide ehdotuksille sekä niiden toteutukselle. (Huoltovarmuuskeskus 2023.) Väestönsuojelun näkökulmasta vastauksia tilannekuvan merkityksestä ei saatu juuri lainkaan, tämä saattoi kuitenkin johtua enemmän kysymysten asettelusta. Voidaan kuitenkin ajatella, että pelastustoimen näkökulmasta väestönsuojelu on monesti iso osa varautumista. Tämä siis indikoi sitä, että tilannekuvan merkitystä väestönsuojelun näkökulmasta voidaan pitää myös kriittisenä asiana. Esiin nousi kuitenkin esimerkki varautumisen ja väestönsuojelun näkökulmasta, miten pelastuslaitoksen tulisi olla perillä niistä kehityskuluista, jotka saattavat vaatia normaalista poikkeavaa suorituskykyä, kuten väestönsiirrot osana normaalitoimintaa. (Kriisinhallintakeskus 2023.) Tämä viittaa vahvasti varautumiseen ja väestönsuojelun linkittymiseen etenkin suunnittelussa ja tilannekuvan osalta olennaisesti kehityskulkujen ennakoinnissa.

8.2 Siviilivalmius

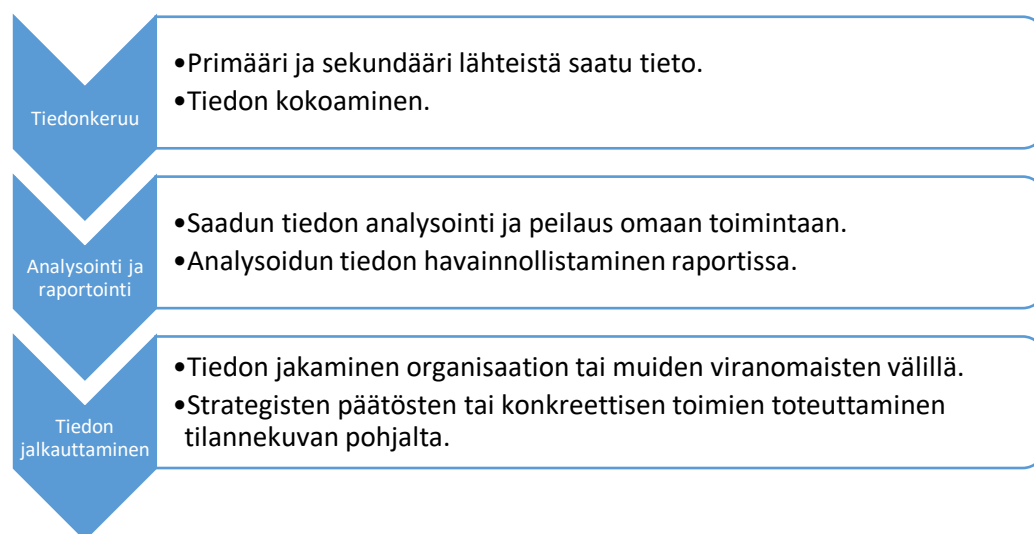
Siviilivalmiuden osalta haastatteluiden tulokset seurasivat pitkälti teorian pohjalta tehtyjä havaintoja. Siviilivalmius termin osalta kellään haastateltavista ei ollut selkeää määritelmää ja näkemykset vaihtelivat paljon, tämä vastaa teoriaosuuden tutkimuksessa löydettyä päätelmää, jonka mukaan virallista määritelmää tai sen sisältöä sekä merkitystä ei ole pystytty täysin määrittelemään. (Uusikylä ym. 2023.) Siviilivalmiuden kuitenkin koettiin haastateltavien mielestä liittyvän vahvasti väestönsuojeluun ja varautumiseen. Tätä näkökulmaa tuki myös teoria aineistoista löydetyt havainnot. Siviilivalmius voidaan jopa nähdä eräänlaisena yläkäsitteenä kaikkeen väestönsuojeluun, varautumiseen, huoltovarmuuteen ja kaikkeen muuhun yhteiskunnan ja väestön suojeleminen liittyvään toimintaan, joka ei ole sotilaallista.

Siviilivalmiudelle löydettiin opinnäytetyössä myös vahva liittymäpinta sotilaalliseen toimintaan sen ollessa Naton sanastossa vahvasti käytössä ja Naton asettamissa ohjeissa ja tavoitteissa jäsenmailleen. (CCOE s.a.)

Tilannekuvan nähtiin siviilivalmiuden kannalta olevan merkittävässä roolissa sekä teorialähteissä, että haastateltavien mielestä. Koettiin, että siviilivalmiuden suunnittelutoimien onnistuminen ja tehokas toiminta riippuu vahvasti hyvästä siviilivalmiuden tilannekuvasta, joka mahdollistaa ennakkoinnin ja varautumisen.

8.3 Tilannekuvan rakentuminen ja käyttö

Tilannekuvan rakentuminen on monivaiheinen prosessi, siihen sisältyy tiedonkeruuta, aineiston kokoamista, analysointia, tiedon tuottamista ja jakamista. Haastatteluiden tulosten perusteella tilannekuvaprosessin nähtiin olevan jatkuvaa toimintaa, jonka tulisi ainakin ensimmäisten vaiheiden osalta olla koko ajan käynnissä. Teorian ja tulosten perusteella tilannekuvan tulisi rakentua relevanteista tiedoista, jotka oikeasti saattavat koskettaa organisaatiota. Haastatteluissa nousi esille kysymys: jos organisaatio laatii tilannekuvaa sellaisista asioista, joihin heillä ei kuitenkaan ole resurssien tai osaamisen puolesta kykyä vastata, niin onko tällainen tieto silloin hyödyllistä ja relevanttia organisaatiolle? Johtopäätöksenä tästä voidaan vetää, että jos organisaatiolla on halua seurata ja kerätä tietoa erilaisista trendeistä tai ilmiöistä laajemmin, niin pitäisi olla myös tapa, jolla nämä asiat jalkautettaisiin organisaation toimintaan paremmin. Toiminta tässä tapauksessa voi olla päätöksentekoa strategisella tasolla tai konkreettisia toimia jonkin ilmiön vaikutusten ennaltaehkäisyksi.

Kuva 8. Esimerkki tilannekuvan tuottamisesta ja jakamisesta.

Yhteisen tilannekuvan muodostamisessa eri toimijoiden välillä haasteita muodostaa erilaiset johtamisjärjestelmät ja erilaisin tavoin rakentuva tilannekuva (Keränen ym. 2016). Samaa mieltä olivat myös haastateltavat, moni oli sillä kannalla, että valtakunnallisesti tarvittaisiin yhtenäinen tilannekuvajärjestelmä, mutta sen vaatimat resurssit ja rakentaminen koettiin lähes mahdottomaksi tehtäväksi. Haasteita muodostaisi myös eri organisaatioiden erilaiset intressit tilannekuvatarpeiden suhteen johtamisen näkökulmasta. Lisäksi ongelmana nähtiin tietosuojaan sekä tietoturvaan liittyvät haasteet.

Kun haastateltavilta kysyttiin, että millaiselta alueelta yksittäisen pelastuslaitoksen tulisi tilannekuvaa kerätä, painottui useamman vastaus maakunnalliseen sekä naapurialueiden seurantaan ja tiiviiseen yhteistyöhön. Tätä tukee myös Sisäministeriön julkaisu (2020), jossa korostettiin oman toimintaympäristön tuntemusta tilannekuvan suhteen. Siviilivalmiuden tilannekuvasta puhuttaessa kaksi haastateltavaa nosti esille myös kansainvälisten lähteiden seurannan, tärkeänä pidettiin kuitenkin, että sellaiset maailmalla tapahtuvat asiat, joiden uskottaisiin koskettavan omaa organisaatiota, osattaisiin erotella tietomassasta.

Haastatteluiden tulosten perusteella nähtiin myös tärkeänä, että koottu tilannekuvatieto koostuisi kvalitatiivisesta sekä kvantitatiivisesta informaatiosta. Molempien muotojen koettiin tukevan ja tarkentavan toisiaan. Siviilivalmiuden tilannekuvan näkökulmasta tiedot voisivat olla siis esimerkiksi sanallista tietoa väestönsuojien käyttötarpeesta sekä määrällisenä ja tukevana tietona voitaisiin pitää väestönsuojien lukumäärää maakunnan alueella.

Tilannekuvan käyttöön liittyen teoriaosuuksista ei juurikaan löytynyt viranomaistoimintaan liittyvän strategisen tilannekuvan aineistoa tai tietoa. Sen sijaan operatiiviseen päivittäiseen tilannekuvaan liittyvää tietoa löytyi laajasti. Tämän vuoksi pyrittiin haastattelututkimuksessa selvittämään millä tavoin strategista tilannekuvaa tulee käyttää esimerkiksi pelastustoimessa tai muissa vastaavissa viranomaisorganisaatioissa.

Haastateltavilta kysyttiin minkälainen aikaväli olisi heidän mielestään sopivin ei-operatiivisen tilannekuvan päivittämiseen ja ylläpitoon. Haastateltavat olivat

yhtä mieltä siitä, että tilannekuvan tulee olla jatkuvasti käynnissä oleva prosessi, jotta tarvittaessa tilannekuvatoiminnan tehokkaampi aktivointi voidaan tehdä nopeasti ja toimintatavat ovat olemassa ja käyttäjien tiedossa. Raportointivälin osalta haastateltavien näkemykset vaihtelivat paljon viikoista kuukausiin. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että raportointisekvenssin tulee adaptoitua kulloiseen tilanteeseen ja tarvittaessa muuttua nopeastikin kuukausitasolta viikkotasolle tai jopa päivittäiseksi jonkin kriisin tai poikkeustilanteen alkaessa. Vastapainona jatkuvan tilannekuvan hyödyille nähtiin kuitenkin tilannekuvan ylläpitämisen viemät resurssit, jotka ovat luonnollisesti pois organisaation muista tehtävistä.

Tilannekuvan käytössä päivityssekvenssin lisäksi toinen huomioon otettava näkökulma on sen vaatimat resurssit, että sen vaikutukset organisaation muihin resursseihin. Osa haastateltavista piti tärkeänä, että tilannekuvan ylläpitoon varataan riittävästi resursseja, jotta siitä saadaan tarvittava hyöty organisaation johdolle.

Tilannekuvan vaikutuksista organisaation resursseihin koettiin, että tärkeää on myös tilannekuvan seuraamien tietojen relevanttius organisaation toiminnan kannalta, jotta resursseja ei hukata toimintaan, joka ei liity organisaatioon tai johon organisaatiolla ei ole kykyä tai resursseja vastata.

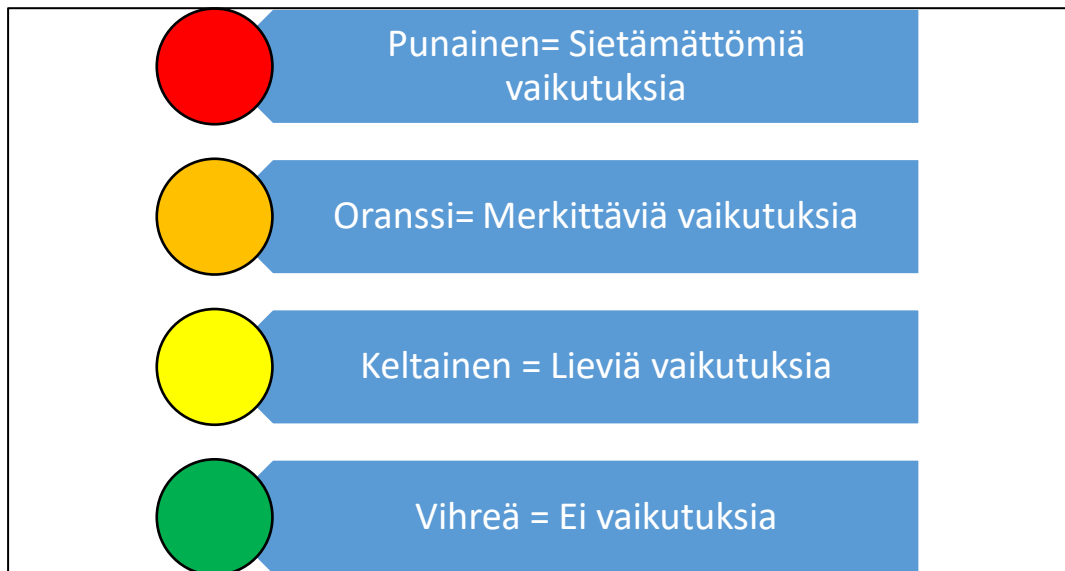
Tästä johtopäätöksenä voidaan nähdä, että strategisen tilannekuvan ylläpitämisen aikaväli riippuu pitkälti organisaation luonteesta, resursseista ja tarpeesta. Joissain organisaatioissa tilannekuvaa voidaan päivittää jatkuvasti jopa päivittäin, kun taas joissain organisaatioissa viikoittain kuukausittain tai jopa harvemmin. Kuitenkin on huomioitavaa, että kuukausitasoa harvemmin päivitettävän tilannekuvan hyödyntäminen johtamisessa ja päätöksenteossa ei enää välttämättä ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista. On kuitenkin organisaation kannalta kannattavaa, että tilannekuvan prosessi on koko ajan olemassa ja käytössä päivitystiheydestä huolimatta, jotta se voidaan tarvittaessa aktivoida tiiviimpään käyttöön päätöksenteon avussa kriisi- tai poikkeustilanteissa. Voidaan myös todeta, että tilannekuvan ylläpitämiseen tarvitaan riittävä määrä resursseja riippuen tilannekuvan tyypistä ja tarpeesta. Tilannekuvan pitää myös seurata olennaisia tietoja organisaation kannalta ja siitä saaduilla tiedoilla pitää olla mahdollista helposti siirtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

8.4 Tilannekuvan analysointi ja sen kehittäminen

Tilannekuvan analysoinnin osalta teoria-aineistosta saadun tiedon perusteella nähtiin, että tilannekuva itsessään ei vielä ole riittävä työkalu johtamiseen, vaan tilannekuvaa on analysoitava tehokkaasti ja johdonmukaisesti, jotta tilannekuvasta voidaan esimerkiksi tunnistaa riskejä ja uhkia, arvioida näiden vaikutuksia ja tehdä perusteltuja päätöksiä. (Horsmanheimo ym. 2017).

Teorialähteitä tutkittaessa havaittiin, että jo olemassa olevissa lähteissä tilannekuvan analysointia käsiteltiin joko yritysjohtamisen ja yritysten tilannekuvan kautta, joka kattaa erilaisia riskinhallinta-analysimenetelmiä, kuten SWOT ja PESTLE analyysit tai viranomaistoimintaan liittyvän operatiivisen tilannekuvan kannalta, jossa analyysi on lähinnä hetkellistä tilannekuvan tulkintaa, jotta voidaan päästä tilanneymmärrykseen. Viranomaistoimintaan liittyvää strategisen tilannekuvan analysointiin liittyvää teoria-aineistoa ei tutkimuksessa löydetty. Haastatteluissa kyseiseen aiheeseen liittyviin kysymyksiin pyrittiin saamaan vastauksia.

Haastatteluissa tuotiin myös esiin tilannekuvan analysoinnin ja kerätyn tiedon arvioinnin merkitystä. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että tilannekuvan arviointia ei voida suorittaa pelkästään numeraalisesti siirtämällä dataa muodosta toiseen, vaan tilannekuvan arviointiin tarvitaan myös sanallista tulkintaa ja arviointia. Yli puolet haastateltavista toi esiin liikennevalomallin, jota hyödyntämällä tilannekuvaan tulevaa tietoa ja siitä seuraavia vaikutuksia voidaan luokitella ja myös viedä eteenpäin organisaatiossa. Liikennevalomallilla tarkoitetaan sitä, että erilaisille ilmiöille ja tapahtumille on luotu yksinkertainen taulukko (liikennevalo), jota käyttämällä ilmiöille voidaan määrittää jokin luokka. Esimerkiksi pelastuslaitoksen siviilivalmiuden varautumisen tilannekuvaa ylläpidettäessä liikennevalon luokat voisivat olla määriteltynä havaitun ilmiön vaikuttavuuden mukaan.

Kuva 9. Esimerkki liikennevalomallista

On kuitenkin huomioitava, että liikennevalomalli ei ole itsessään varsinainen analysointimenetelmä, vaan ”valojen” eri luokkien takana on oltava jotain konkreettisia kriteerejä tai määritelmiä millä perusteella erilaisia ilmiöitä voidaan luokitella liikennevalomalliin. Näiden määritelmien on oltava yhdenmukaisia ja kiinteitä, jotta analysointi on johdonmukaista ja yhtenevää riippumatta ilmiöstä tai analysointia tuottavasta henkilöstä. Haastatteluissa ei saatu näihin tarkempiin kriteereihin juurikaan mitään vastauksia haastateltavilta, joten niiden mahdollinen määrittely ja tutkiminen jäi tekijöiden oman pohdinnan varaan ja ei siksi ole tutkimuksellisesti täysin validia. On myös huomioitavaa, että nämä tarkemmat kriteerit ovat aina organisaatiokohtaisia ja riippuvat tilannekuvaa luovan organisaation tarpeista.

8.5 Tilannekuvan analysointityökalun kuvaus ja käytettävyys

Työn tuotoksena oli tarkoitus luoda tilannekuvan analysointiin yhteinen työkalu, jota tilannekuvaa laativa yksikkö pystyisi käyttämään analysoinnin tukena. Tällä tavoin kyettiin kehittämään tilannekuvan analysoinnin yhdenmukaisuutta yksikön sisällä sekä tunnistamaan erilaisia indikaattoreita ja arvoja, joiden avulla tilannekuvaa pystyttäisiin analysoimaan. Työkalu laadittiin ensisijaisesti toimeksiantajan organisaation käyttöön, koska siinä piti ottaa melko paljon huomioon asioita organisaation resursseista ja muista toiminnoista. Sitä ei voida siis käyttää toisen pelastuslaitoksen tai viranomaistoimijan tilannekuvan analysoinnissa suoranaisesti, mutta työkalu pyrittiin tekemään niin, että tarvittaessa sitä voidaan jakaa muillekin toimijoille, joiden kuitenkin tulisi muokata

työkalua oman organisaationsa tarpeisiin. Työkalun sisältäessä organisaatiota koskettavia indikaattoreita ja tietoa sen resursseista, ei sitä voida julkisesti laittaa jakoon. Työkalun jakamista muille toimijoille käsitellään aina harkinnanvaraisesti ja se tehdään vain toimeksiantajan suostumuksella.

Työkalun suunnittelussa pyrittiin ottamaan huomioon organisaation resursseja sekä huomioimaan ilmiöitä, joita saattaisi Varsinais-Suomen alueella ilmentyä. Työkalu noudatteli myös hyvin pitkälti tällä hetkellä vakiintunutta tilannekuva-pohjaa, johon erilaisia havaintoja on kerätty yleisellä tasolla sekä sektori koh- taisella menetelmällä. Ilmiöt ja niiden vaikutukset saattavat vaihdella hyvinkin suuresti ja nopeasti, tämän takia työkalu piti suunnitella niin, että sitä olisi tarvittaessa helppo muokata ja, että se ei kuvaisi välttämättä liian tarkasti yksit- täisen ilmiön vaikutusta organisaatioon. Työkalua laadittaessa pidettiin myös mielessä, että se ei tule antamaan yksioikoista vastausta ilmiön vaikutuksesta organisaatioon, vaan työkalu tarvitsee myös tuekseen asiantuntijan tekemää omaa arviota tilanteesta ja sen vaikutuksista. Opinnäytetyön tulokset eivät tar- jonneet täydellistä vastausta työkalun muodostamiseen, joten määriteltävät kriteerit ja malli työkaluun jäivät tutkimuksen tekijöiden pohdittavaksi ja mah- dollisten aiempien tutkimusten hyödyntämiseksi työkalun toteuttamisessa. Työkaluun sovellettiin riskimatriisin kaltaista taulukkoa, jonka avulla pystytään arvioimaan ilmiön vaikutusta esimerkiksi ihmismäärään tai organisaation toi- mintakykyyn, taulukoissa yhtenä pääasiallisena indikaattorina käytettiin tapah- tuman kesto.

8.6 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen teossa pyritään aina ensisijaisesti myös arvioimaan suoritettun tutkimuksen luotettavuutta. Kaikkien tutkimusten toteuttaminen pääsääntöi- sesti perustuu siihen, että virheitä yritetään välttää, mutta silti tutkimustulosten luotettavuus voi vaihdella hyvin paljon. Tutkimusta voidaan arvioida erilaisin menetelmin ja arvioinnin toteuttaja voi vaihdella tutkimusten tekijöistä ulkopuo- liseen arvioitsijaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Tuomi & Sarajärvi (2018) totea- vat validiteetin ja reliabiliteetin oleva yleisesti käytettyjä käsitteitä luotettavu- den kuvaamiseen, niitä kuitenkin käytetään pääsääntöisesti enemmän kvanti- tatiiviseen tutkimukseen kuin kvalitatiiviseen.

Laadullisessa tutkimuksessa arviointiprosessi on kokonaisvaltaista kriittistä tarkastelua. Sen arviointiin liittyy vahvasti jatkuva reflektointi omasta toiminnasta, eli kriittistä ajattelua omasta toiminnasta. Luotettavuuden arviointi tulee mahdolliseksi, kun suhteutetaan tutkimustuloksia tutkimusongelmaan ja ratkaisuun käytettyihin menetelmiin. Arvioinnissa tulee hyväksyä se, että tutkija päättää millaisen palapelin kokoa tarjolla olevista palasista, se on aina yhdenlainen versio ja näkökulma tutkittavaan asiaan. Kaikki arviointi tiivistyy pohdintaan siitä, että päästiinkö tutkimuksessa tavoiteltuun päämäärään ja oliko reitti sinne oikeanlainen vai olisiko jotain voinut tehdä toisin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Siviilivalmiuden tai yleisesti strategisen tilannekuvan analysoinnista tai toteutuksesta on tehty hyvin vähän tutkimuksia tai kirjallisuutta Suomessa, etenkin pelastusviranomaisen näkökulmasta. Ulkomailla tutkimuksia on tehty jonkin verran strategiseen tilannekuvaan liittyen, mutta niidenkään hyödyntäminen ei ollut täysin yksioikoista tähän tutkimukseen. Näkökulmat vaihtelivat paljon ja monesti ne saattoivat kohdistua enemmän talouselämän puolelle. Strategisen tilannekuvan käytöstä viranomaistoiminnassa löytyi siis hyvin vähän valmista materiaalia, tästä syystä tutkijat tukeutuivat monesti kotimaisiin lähteisiin, jotka viittasivat tai sivusivat aihetta. Tällaisia julkaisuja oli esimerkiksi laatineet eri ministeriöt, varsinkin sisäministeriö. Opinnäyteutyössä jouduttiin myös nojaamaan osittain melko vanhoihinkin materiaaleihin, mutta pääsääntöisesti materiaalit olivat sellaisia, ettei niiden sisältö ollut päässyt vanhentumaan merkittävästi.

Vaikka kirjallisuuden ja valmiin tutkimustiedon löytäminen tuotti hankaluuksia, pyrittiin tätä paikkaamaan haastatteluilla, joiden osallistujat toimivat tilannekuvan parissa tai olivat siihen sidoksissa organisaationsa kautta jollain tavalla. Alun perin haastatteluja ajateltiin toteutettavan kymmenen, mutta suostumuksia haastatteluihin saatiin lopulta seitsemän. Tutkimuksen luotettavuutta ja tulosta olisi todennäköisesti pystynyt parantamaan vielä suuremmalla haastattelumäärällä. Haastateltavien ammattitaito ja tietämys ei jättänyt varaa epäilylle siitä, etteikö heidän vastauksiinsa olisi pystynyt luottamaan. Haastatteluja varten laadittiin ennalta kysymysrunko, jota pitkin haastattelut etenivät, kuitenkin haastatteluihin olisi jälkeenkäin ajateltuna ollut hyvä saada tuotua mukaan

vielä enemmän keskustelua tutkittavasta aiheesta ja paikoittain jopa haastatteluvien haastamista tarkempien vastausten saamiseksi. Osittain vastaukset jäivät hyvin yleiselle tasolle, eivätkä ne tarjonneet kaikissa tapauksissa täysin selkeää vastausta esitettyyn kysymykseen, tätä olisi kuitenkin voitu ennaltaehkäistä esittämällä tarpeeksi tarkentavia lisäkysymyksiä aiheeseen liittyen tai muotoillen valmiit kysymykset tarkemmin ja paremmin aiheeseen sopivaksi.

Työn tarkoituksena oli kehittää siviilivalmiuden tilannekuvan analysointia Varsinais-Suomen pelastuslaitoksella ja löytää analysointitapoihin vastauksia. Vastauksia saatiin yleisesti analysointiin liittyen, mutta tulokset tarkemmalla tasolla jäivät vaillinaisiksi ja jättivät tutkimuksen tekijöille avointa pohdittavaa työkalun toteutukseen. Tämän takia tutkimuksen luotettavuutta pitää ajatella kriittisesti ja luotettavuuden lisäämiseksi lisätutkimukset olisivat tarpeellisia.

Haastattelut sovittiin toteutettavan anonymieinä henkilöllisyyksien osalta, henkilöllisyyksien käsittelyä ei nähty relevanttina asiana tutkimuksen tulosten tai luotettavuuden osalta. Tämän lisäksi anonymieinä pysyminen helpotti joidenkin osallistujien kynnystä tulla haastateltavaksi. Henkilöiden taustoista silti kysyttiin aina haastatteluiden alkuvaiheessa, koska tutkijat itse halusivat varmistua siitä, että haastateltava olisi osaava vastamaan tutkimuksessa esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi useampi antoi luvan käyttää organisaation nimeä tarvittaessa tutkimuksessa, kaikki eivät kuitenkaan halunneet tätäkään ja perustelivat asiaan nykyisen turvallisuustilanteen sekä kiristyneiden tiedonanto-ohjeiden takia. Tämä ymmärrettiin hyvin opinnäytetyön tekijöiden puolesta, koska tämä myös mahdollisti haastateltaville avata enemmän oman organisaationsa toimintamalleja tilannekuvan suhteen. Lisäksi haastateltavien organisaatioissa oli vain yksittäisiä henkilöitä, jotka toimivat samalla virkanimikkeellä, joten henkilöllisyydet olisivat olleet helposti selvitettävissä.

9 TOIMENPIDE EHDOTUKSET TOIMEKSIANTAJALLE

Vaikka työn tuotoksena toteutettiin tilannekuvan analysointityökalu toimeksiantajan käyttöön, niin tutkimuksen aikana muiden ilmi tulleiden asioiden pohjalta tutkimuksen tekijät ehdottavat, että toimeksiantaja kehittäisi tiedonkeruu prosessia tilannekuvaa varten. Tiedonkeruuta voisi esimerkiksi kehittää kyselykaavakkeella, jonka avulla tietoa saataisiin kerättyä organisaation sisällä sekä

myös mahdollisesti ulkoisilta toimijoilta säännöllisesti. Lisäksi olisi tarpeen jatkokehittää analysointityökalua ja pyrkiä tunnistamaan paremmin niitä asioita ja ilmiöitä, joita siviilivalmiuden tilannekuvassa halutaan tuoda esille.

10 POHDINTAA

Opinnäytetyön aikana huomattiin, että varsinkin pelastustoimessa strategisen tilannekuvan käyttäminen sekä hyödyntäminen ei ole vielä kovinkaan edistyneellä tasolla. Tilannekuvatuote nähdään monesti edelleen enemmän operatiivisen tilannekuvan näkökulmasta, tämä toisaalta on ymmärrettävää, koska laukin tällaista tilannekuvan ylläpitoa vaatii ja se on ollut jo pitkän aikaa osa pelastustoimen työnkuvaa. Kuitenkin säännöllisen pidemmän ajan tilannekuvan on nähty tuottavan muissa organisaatioissa hyviäkin tuloksia, ja sillä on ollut positiivisia vaikutuksia päätöksentekoon.

Strategisen tilannekuvan ylläpidon lisäksi olisi mahdollisesti tarpeen tunnistaa roolit ja tarpeet alueellisen tilannekuvan muodostamisessa, pelastustoimella voisi tässä tapauksessa olla sopiva paikka tämän työn tekemiselle, koska monesti osaamista ja verkostoja löytyy riittävästi. Vaikka verkostoja on paljon, niin varsinkin tiedonkeruu tuottaisi haasteita, lisäksi tilannekuvan sisällöstä tulisi tällaisessa tapauksessa päättää ylemmällä taholla, jotta tarvittavat rajaukset kyettäisiin tekemään järkevällä tavalla.

Opinnäytetyössä myös havaittiin, että strategista tilannekuvaa varten olevia tietoteknisiä järjestelmiä ei juurikaan ole käytössä toimijoilla eikä olemassa olevia järjestelmiä juurikaan tunneta, vaikkakin eri toimijoiden mielestä tilannekuvan ylläpidon kannalta jokin järjestelmä tilannekuvan ylläpitämiseksi olisi paras ja tehokkain tapa toteuttaa tilannekuvan seuranta ja ylläpitoa. Tämä johtunee siitä, että kotimaassa järjestelmiä ei juurikaan tuotettu ja mahdolliset vaihtoehdot olisivat pitkälti ulkomaisia eri organisaatioille tarkoitettuja järjestelmiä.

Opinnäytetyössä sivuttiin myös siviilivalmiuden termiä ja sen käyttämistä eri yhteyksissä. Ongelmana edelleen koettiin, että termiä on hankala käyttää, koska virallista määritelmää sille ei vielä ole suomalaisessa sanastossa. Ter-

miä ei kuitenkaan nähty välttämättä huonona asiana ottaa laajempaan käyttöön, kunhan sille saadaan yhteneväinen selitys. Termiä ajateltiin hyvin laajana käsitteenä ja sen takia se voisikin ehkä toimia nykyisen kokonaisturvallisuuden käsitteen alapuolella tai rinnalla, sisältäen tiettyjä kokonaisuuksia kuten huoltovarmuuden, väestönsuojelun sekä varautumisen tietyiltä osin. Käsitteen määrittelylle on käynnissä oma hanke ja toivottavasti tämän pohjalta saadaan selvyyttä sen merkitykselle sekä tarkoitukselle.

LÄHTEET

CIMIC Centre of Excellence. (2018). Resilience through Civil Preparedness. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.cimic-coe.org/resources/fact-sheets/resilience-through-civil-preparedness.pdf> [Viitattu 23.3.2023].

Eloranta, S. & Latvakoski, J. 2022. Situational awareness in planning: three principles are valid across all sectors. Blogi. Päivitetty 24.10.2022. Saatavissa: <https://www.vttresearch.com/en/news-and-ideas/situational-awareness-planning-three-principles-are-valid-across-all-sectors> [viitattu 24.3.2023].

Endsley, M. & Garland, D. 2000. Situation Awareness Analysis and Measurement. New Jersey: CRC Press. Saatavissa: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=WkJ-GDsJJakcC&oi=fnd&pg=PP1&dq=situation+awareness&ots=XJbmxqWnzS&sig=m-OIF3t1xWh9RDJEU84v73Vg65k&redir_esc=y#v=onepage&q=situation%20awareness&f=false [Viitattu 4.3.2023].

Geneven yleissopimuksen 1. lisäpöytäkirja. 8.6.1977/82.

Hakala, J. 2019. Tilannetietoisuuden muodostuminen ja merkitys johtamisessa ja päätöksenteossa: järjestelmäajattelun näkökulma. Tampereen teknillinen yliopisto. Johtamisen ja talouden tiedekunta. Turvallisuushallinnon maisteriohjelma. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/130945/HakalaJari.pdf;jsessionid=7D82CEE4860991A17B21DD99D94BB011?sequence=2> [viitattu 24.3.2023].

Hanaholmen. 2021. The Hanaholmen Initiative: A Framework for Nordic-Baltic Cooperation. Hanaholmen. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.hanaholmen.fi/wp-content/uploads/2021/11/The_Hanaholmen_Initiative_041121.pdf [viitattu 15.2.2023].

Helsingin kaupunki. 2022. Helsingin kaupungin väestönsuojelusuunnitelma 2022–2025. Helsinki: Helsingin kaupunki, Pelastuslaitos. Saatavissa: https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/Kymp/Pela/Vaestonsuojelusuunnitelma_yleinen%20osa_2022.pdf [Viitattu 28.2.2023].

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2022. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakuri.finna.fi/> [viitattu 2.4.2023].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.

Horsmanheimo, S., Kokkonieni-Tarkkanen, H., Tuomimäki, L., Vankka, J. & Puuska, S. 2017. Kriittisen infrastruktuurin tilannetietoisuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2017:19. Valtioneuvoston kanslia. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160215/Kriittisen%20infrastruktuurin%20tilannetietoisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [viitattu 13.3.2023].

Hottinen, M. 2021. Uudenlaisella materiaalisella varautumisella varmistetaan pelastustoimen toiminta eri häiriötilanteissa. Blogi. Ministeriöiden väliset viestintäpalvelut. Saatavissa: <https://intermin.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/uudenlaisella-materiaalisella-varautumisella-varmistetaan-pelastustoimen-toiminta-eri-hairiotilanteissa>. [Viitattu 14.3.2023].

Huoltovarmuuskeskus. 2023. Analyytikko. Haastattelu 23.2.2023.

Ihamäki, VP. & Hirvonen, M. 2016. Pelastustoiminnan käsitteitä. Pelastuslaitosten kumppanuusverkoston julkaisuja 2016:3. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.pelastuslaitokset.fi/sites/default/files/2020-11/Pelastustoiminnan%20k%C3%A4sitteit%C3%A4%202.p%C3%A4ivitetty%20versio%202016.pdf> [Viitattu 19.2.2023].

Kriisinhallintakeskus. 2023. Haastattelu 27.2.2023.

Kuusisto, R. 2005. Tilannekuvasta täsmäjohtamiseen. Johtamisen tietovirrat kriisin hallinnan verkostossa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2005:81. Helsinki: Liikenne ja viestintäministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78700/Julkaisuja_81_2005.pdf?sequence=1 [Viitattu 17.3.2023].

O'Brien, A., Read, G. & Salmon, P. 2020- Situation Awareness in multi-agency emergency response: Models, methods and applications. WWW-dokumentti. Päivitetty 21.5.2020. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212420920300443> [Viitattu 15.3.2023].

Pelastuslaki. 29.4.2011/379.

Pelastustoimi. Kansainvälinen toiminta. Pelastustoimi. Verkkosivusto. Päivitetty 1.2.2022. Saatavissa: <https://pelastustoimi.fi/pelastustoimi/kansainvalinen-toiminta> [viitattu 23.3.2023].

Pelastustoimi. s.a. Väestönsuojelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.pelastustoimi.fi/pelastustoimi/varautuminen/vaestonsuojelu [viitattu 7.2.2023].

Puolustusministeriö. 2006. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. PDF-dokumentti. Saatavilla: https://www.defmin.fi/files/815/YETT_2006.pdf [Viitattu 23.3.2023].

Rajahalme, E. & Myyrä, J. 1984. Tilannekuvan ylläpitäminen ja vaatimukset viestijärjestelmälle. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://journal.fi/ta/article/view/47653/13528> [Viitattu 3.3.2023].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KvaliMOTV. WWW-dokumentti. Päivitetty 14.5.2013. Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_3.html [viitattu 23.4.2023].

Sisäministeriö. 2023. Kansallinen riskiarvio. Sisäministeriön julkaisuja 2023:4. Helsinki: Sisäministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164627/SM_2023_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 13.3.2023].

Sisäministeriö. s.a. Varautuminen on pelastustoimen perustyyötä. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.intermin.fi/pelastustoimi/varautuminen. [viitattu 7.2.2023].

Sisäministeriö. s.a. Väestönsuojelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.intermin.fi/pelastustoimi/vaestonsuojelu. [viitattu 7.2.2023].

Suomen riskienhallintayhdistys. SWOT-analyysi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://pk-rh.fi/tools/swot.html> [viitattu 12.3.2023].

Tieteen termipankki. Analyysi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.tieentermipankki.fi/wiki/Nimitys:analyysi> [viitattu 14.4.2023].

Toivonen, J. & Nyberg, P. Tilanne- ja johtokeskustoiminnan kehittäminen sekä yhteensovittaminen. Sisäministeriön julkaisuja 2022:17. Helsinki. Sisäministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163835/Liite_8_Tilanne-%20ja_johtokeskustoiminnan_kehittaminen_seka_yhteensovittaminen.pdf?sequence=13&isAllowed=y [viitattu 12.3.2023].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 9.4.2023].

Tuominen, M. 2022. Pelastustoimen rooli alueellisen varautumisen yhteistyössä ja väestönsuojelun suorituskyvyt. Sisäministeriön julkaisuja 2022:12. Helsinki: Sisäministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163813/SM_2022_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 3.3.2023].

Turvallisuuskomitea. 2017. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf [viitattu 15.2.2023].

Turvallisuuskomitea. 2018. Kokonaisturvallisuuden sanasto. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf [viitattu 23.3.2023].

Ulkoministeriö. 2021. Pohjois-Atlantin sopimus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://um.fi/documents/35732/0/Pohjois-Atlantin+sopimus_suomaksi+%282%29.pdf/b54cbfe5-2060-1b31-b376-795a9d9848df?t=1652768543902 [viitattu 18.2.2023].

Uusikylä, P., Lonka, H., Niskanen, V-P., Keltanen, M., Laitinen, K., Jalonen, H., Tervo, V-P. & Ahonen, P. 2023. Siviilivalmius – käsitteestä toimintaan. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2023:4. Helsinki: Valtioneuvosto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=43302> [viitattu 9.3.2023].

Valmiuslaki. 29.12.2011/1552.

Valtioneuvosto. 2019. Liite 8: Tilanne- ja johtokeskustoiminnan kehittäminen sekä yhteensovittaminen. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163835/Liite_8_Tilanne-%20ja_johtokeskustoiminnan_kehittaminen_seka_yhteensovittaminen.pdf?sequence=13&isAllowed=y [Viitattu 18.2.2023].

Valtioneuvosto. 2020. Väestönsuojelun toimintamalli. Sisäministeriön julkaisu 2022:17. Helsinki: Sisäministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163835/Liite_1_Vaestonsuojelun_toimintamalli.pdf?sequence=2&isAllowed=y [Viitattu 23.3.2023].

Valtioneuvosto. 2022. Valtioneuvosto vahvisti pelastustoimen valtakunnalliset strategiset tavoitteet 2023–2026. WWW-dokumentti. Päivitetty 26.1.2022. Saatavissa: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/valtioneuvosto-vahvisti-pelastustoimen-valtakunnalliset-strategiset-tavoitteet-2023-2026> [Viitattu 1.3.2023].

Keränen, J., Molarius, R., Heikkilä, A., Poussa, L & Partanen, J. 2016. Varautumisen kehitystarpeet turvallisessa yhteiskunnassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2016:12. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-245-6> [viitattu 23.3.2023].

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi/> [viitattu 9.4.2023].

Väestönsuojelusäätiö. 2023. Väestönsuojelu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.vaestonsuojelusaatio.fi/vaestonsuojelu> [viitattu 23.4.2023].

Washington State University. 2022. What is a PESTEL Analysis. WWW-dokumentti. Päivitetty 3.9.2022. Saatavissa: <https://libguides.libraries.wsu.edu/c.php?g=294263&p=4358409>

Saatekirje

Saatekirje

Hyvä haastateltava!

Olemme tekemässä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun turvallisuusalan tradenomiohjelmaan liittyvää opinnäytetyötä, jonka aiheena on siviilivalmiuden ja väestönsuojelun tilannekuvan tutkiminen ja kehittäminen Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen siviilivalmiuden toiminnassa. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Varsinais-Suomen pelastuslaitoksen siviilivalmiuden palveluyksikön kanssa. Pyydämme sinua osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun, jossa kerätään tietoa millaisia menetelmiä ja käytäntöjä tilannekuvan luomiseen ja ylläpitoon on olemassa, mitä hyvä tilannekuva sisältää ja mikä sen merkitys on.

Osallistumisesi haastatteluun olisi tärkeää, koska koottua tietoa aiheeseen liittyen on saatavilla valitettavan vähän. Nyt tarkoituksena olisikin koota eri organisaatioiden asiantuntijoiden näkemyksiä ja tapoja tilannekuvan luomiseen ja analysointiin liittyen ja etenkin saada yhteenveto siitä millä tavalla erilaisista tietolähteistä tulevaa tietoa voidaan luokitella erilaisin kriteerein.

Tavoitteena olisi, että opinnäytetyön haastattelut saataisiin suoritettua helmikuun 2023 aikana. Haastatteluja voidaan toteuttaa joko Teamsin välityksellä, perinteisesti kasvotusten tai sähköpostin välityksellä toiveiden mukaisesti. Sanallisesti toteutettaviin haastatteluihin olisi hyvä varata aikaa n. 30-60min. Tutkimuksen tekijä huolehtii haastatteluissa kerätyn aineiston tietoturvallisesta säilyttämisestä, ja pääsy aineistoon on ainoastaan hänellä. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään, ellei sen jatkokäytöstä ole sovittu. Haastattelun tulokset tullaan raportoimaan niin, ettei yksittäinen haastateltava ole tunnistettavissa tuloksista.

Liitteenä tietosuojaseloste, jossa tarkemmat tiedot henkilötietojen käsittelystä.

Jos tulee mitään kysyttävää niin lähettäjään voi olla yhteydessä sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Arttu [Wistbacka](#) & Luukas Vesalainen

Turvallisuusalan tradenomiohjelma

Kaakkois- Suomen ammattikorkeakoulu

Kysymysrunko haastatteluihin

Kysymysrunko opinnäytetyö

Haastateltava:

Päivämäärä:

Tapa/paikka:

1. Minkälainen tausta sinulla on liittyen tilannekuvaan tai siviilivalmiuteen/pelastustoimen väestönsuojeluun ja varautumiseen liittyen?
2. Mistä mielestäsi hyvä tilannekuva koostuu ja mitä tilannekuva ylipäättään sinun mielestäsi tarkoittaa? (Operatiivinen/strateginen tilannekuva)
3. Mikä on mielestäsi tilannekuvan merkitys johtamisessa/mihin tilannekuvan ylläpidolla pyritään?
4. Mikä on mielestäsi tilannekuvan merkitys siviilivalmiuden näkökulmasta?
Mitä mielestäsi tarkoittaa siviilivalmius?
5. Millaisista lähteistä tilannekuvaan saadaan luotettavaa tietoa?
Nimeä esimerkkejä?
6. Millä keinoilla tilannekuvaan liittyvää tietoa ja ilmiötä voi koota mielestäsi parhaiten? (Ohjelmistot, työkalut jne.)
7. Miten tilannekuvaan liittyvää informaatiota voi mielestäsi arvioida systemaattisesti?
Ei mitä numeerisia arvoja esimerkiksi?
8. Mitä tilannekuvaan liittyvien ilmiöiden vaikutusten arvioinnissa pitää ottaa huomioon? (Esim. omat resurssit varautumisen suhteen tms?)
9. Minkälainen aikaväli on mielestäsi sopivin siviilivalmiuden (ei-operatiivisen) tilannekuvan päivittämiseen ja ylläpitoon? Pitäisikö tilannekuvaa ylläpitää jatkuvasti vai intervalli tyypillisesti, esim. kun jokin tilanne on päällä?
10. Kuinka laajalta alueelta yksittäisen pelastuslaitoksen (alueellisen toimijan) tulee kerätä tilannekuvatietoa?

Tietosuojailmoitus sovellettavaksi opiskelijoiden opinnäytetöihin

(Tietosuojalaki 2018/1050, EU:n yleinen tietosuoja-asetus 2016/679)

Pyydämme sinua osallistumaan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamk) opintoihin sisältyvään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen/selvitykseen tms.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi koska tahansa. Mikäli keskeytät tutkimuksen tai peruutat suostumuksen, keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tässä tietosuojaselosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään opinnäytetyössä, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1. Opinnäytetyön rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjä on ihminen (esim. opinnäytetyöntekijä) tai organisaatio, joka määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Tämän opinnäytetyön rekisterinpitäjä on:

Arttu Wistbacka

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Savonlinnan kampus

Savonniemenkatu 6, 57100 SAVONLINNA

Sähköposti: carwi001@edu.xamk.fi

2. Opinnäytetyön suorittajat

Arttu Wistbacka ja Luukas Vesalainen

3. Mihin tarkoitukseen henkilötietojani kerätään ja käsitellään?

Henkilötietoja kerätään ja käsitellään, jotta aineiston luotettavuutta pystytään arvioimaan paremmin. Henkilötiedot eli tässä tapauksessa nimi ja edustajaorganisaatio ovat tärkeitimmät tiedot, mitä tarvitaan. Lisäksi voidaan tiedustella henkilön työkokemuksesta.

4. Millä perusteella henkilötietojani käsitellään opinnäytetyössä?

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 679/2016 6.1 a) mukaisella perusteella:

- tutkittavan suostumus
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen
- yleistä etua koskevan tehtävän suorittaminen (tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi tai aineiston arkistointi) rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttäminen
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen.

5. Opinnäytetyön aihe ja kesto

Opinnäytetyön aihe: Siviilivalmiuden tilannekuvan kehittäminen Varsinais-Suomen Pelastuslaitoksessa.

Opinnäytetyön kesto: 5 kuukautta, henkilötietoja käsitellään vielä tarvittaessa kuukausi tämän jälkeen.

6. Mitä tietoja minusta käsitellään?

- A. Nimi, työkokemus, organisaatio ja titteli.
- B. Kerätäänkö ja käsitelläänkö opinnäytetyössä arkaluonteisia tietoja?

X Opinnäytetyössä ei kerätä ja käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja.

7. Mistä lähteistä tietoni kerätään?

Haastatteluiden kautta.

8. Luovutetaanko henkilötietojani kolmansille osapuolille?

Rekisteristä ei luovuteta henkilötietoja kolmansille osapuolille.

9. Käsitelläänkö tietojani EU:n tai ETA:n ulkopuolella?

Ei käsitellä.

10. Kuinka kauan henkilötietojani säilytetään?

Henkilötietoja säilytetään opinnäytetyön julkaisemisesta yhden kuukauden verran eteenpäin. Tämän jälkeen tiedot hävitetään.

11. Miten henkilötietoni säilytetään ja suojataan?

Henkilötiedot ovat sähköisessä muodossa ulkoisella kovalevyllä. Kovalevy on suojattu kaksinkertaisella salasanasuojauksella.

12. Miten voin käyttää tietosuoja-asetuksen mukaisia oikeuksiani?

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa, johon voi ottaa yhteyttä on: Arttu Wistbacka.

a) Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

b) Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

c) Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

d) Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa.

e) Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

f) Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin ammattikorkeakoulu ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää oikeutesi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

13. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Xamkin tietosuojavastaava on Markus Häkkinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@xamk.fi

